

Pohlavní styk s osobou stejného pohlaví a jeho trestní postih v socialistickém Československu*

Sexual Intercourse with a Person of the Same Sex and its Criminal Punishment in Socialist Czechoslovakia

Milan Dobeš^{***}

Abstrakt

Článek se zabývá právněhistorickým vývojem trestního postihu homosexuálních styků v Československu po druhé světové válce s důrazem na trestný čin pohlavního styku s osobou téhož pohlaví podle trestního zákoníku z roku 1961. Pro tento delikt byli stíháni ti pachatelé, kteří se pohlavně stýkali s osobou stejného pohlaví mladší 18 let nebo zneužili závislosti druhé osoby, či pachatelé, kteří poskytovali nebo přijímali za stejnopohlavní styk úplatu, jakož i pachatelé, kteří svým homosexuálním stykem vzbudili veřejné pohoršení. Hlavním cílem tohoto článku je přiblížení specifik tohoto trestného činu na konkrétních příkladech jeho aplikace Obvodním soudem pro Prahu 1.

Klíčová slova

Homosexualita; trestní právo; trestný čin; pachatelé; prostituce; příživnictví; Československo; socialismus.

Abstract

The article deals with the legal-historical development of the criminalisation of homosexual relations in Czechoslovakia after the Second World War, with an emphasis on the offence of sexual intercourse with a person of the same sex under the Criminal Code of 1961, under which were offenders prosecuted for this offence – those who had sexual intercourse with a person of the same sex under the age of 18 or exploited the dependence of the other person, those who gave or received payment for same-sex intercourse and those who caused public outrage by their homosexual intercourse. The main aim of this article is to present the specifics of this offence through concrete examples of its application by the District Court for Prague 1.

Keywords

Homosexuality; Criminal Law; Crime; Offenders; Prostitution; Social Parasitism; Czechoslovakia; Socialism.

* Tento příspěvek vznikl na Masarykově univerzitě v rámci projektu *Některé aspekty vybraných trestných činů narušujících občanské soužití v Československu mezi lety 1948–1989*, číslo MUNI/A/1303/2021, podpořeného z prostředků účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum, kterou poskytlo MŠMT v roce 2022.

* Mgr. Milan Dobeš, doktorand, Katedra dějin státu a práva, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno / Ph.D. student, Department of the History of the State and Law, Masaryk University, Brno, Czech Republic / E-mail: 421138@mail.muni.cz / ORCID: 0000-0002-8188-2441

Úvod

Snad žádné jiné chování z trestněprávního hlediska nepodléhalo v průběhu historie takovým názorovým změnám jako nazírání na homosexualitu, její domnělou společenskou nebezpečnost, resp. škodlivost a na to, zda ji má stát trestat, nebo naopak nechávat homosexuální chování zcela beztrestné.

Po únorovém komunistickém převratu se s otázkou trestnosti homosexuality museli popasovat tvůrci nového trestního kodexu v rámci právnícké dvouletky, kteří prakticky jen okopírovali znění do té doby platné úpravy rakouského zákona o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852, kdy jedinou změnou bylo, že za konsensuální pohlavní styk dvou dospělých osob hrozil nižší trest. Po společenské diskusi právníků a lékařů specialistů (zejm. psychiatrů a sexuologů) na téma jak má vlastně společnost na homosexualitu nahlížet, přišel nový trestní zákoník v roce 1961 se zrušením trestnosti prosté homosexuality dvou dospělých osob. Trestné podle této nové úpravy byly pouze stejnopohlavní styky dospělé osoby s osobou mladší 18 let, pohlavní styk, při kterém bylo zneužito závislosti jedné z osob, pohlavní styk, při kterém byla poskytnuta úplata – postihovány byly v tomto případě obě osoby „zúčastněné“ na pohlavním styku a také se trestně stíhal stejnopohlavní styk vyvolávající veřejné pohoršení.

Při zpracování tohoto článku byl kladen důraz především na to ukázat, jakým způsobem aplikovaly orgány činné v trestním řízení (zejména soudy) v socialistickém Československu trestný čin pohlavního styku s osobou stejného pohlaví po přijetí trestního zákoníku z roku 1961. Jsou zde zkoumána konkrétní jednání vedoucí ke spáchání trestného činu a s tím související sledování toho, čím se vyznačovali pachatelé tohoto deliktu, co tyto pachatele spojovalo a odlišovalo od pachatelů jiné trestné činnosti.

V posledním desetiletí byly v České republice k historii homosexuality vydány dvě kolektivní monografie,¹ jejichž některé závěry tento článek rozšiřuje zejména o dosud nikde nepublikované a neznámé konkrétní případy a osoby pachatelů. Tento článek je z velké části založen na primárních pramenech – na provedeném vlastním archivním výzkumu zejména v Archivu hlavního města Prahy, Národním archivu, Archivu bezpečnostních složek a Archivu Univerzity Karlovy, proto přináší nové, nikdy nezveřejněné informace, které snad pomůžou lépe pochopit tuto součást naší totalitní historie.

Téma stejnopohlavních vztahů a styků v poslední době nabylo (bohužel) na aktuálnosti po útoku na LGBT komunitu v Bratislavě, kdy se ukázalo, že společnost na území bývalého Československa stále není ve vztahu k nahlížení na homosexualitu jednotná. Dokonce přímo ve slovenském parlamentu tamní poslanci v dnešní době často používají ve vztahu k homosexuálům nenávistné výrazy – označují je za „osoby nemocné patřící do ústavů“ a dle jejich slov „pohlavní zvrácenost, kterou tyto lidé trpí“ staví na roveň s lidmi „pedofilně, zoofilně nebo

¹ Jedná se o HIML, P., SEIDL, J., SCHINDLER, F. (eds.). „Miluji tvory svého pohlaví“: homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí. Praha: Argo, 2013, Každodenní život, 651 s. ISBN 978-80-257-0876-7; a SEIDL, J. Od žaláře k oltáři: emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti. Brno: Host, 2012, 584 s. ISBN 978-80-7294-585-6.

nekrofilně zaměřenými.“² Není bez zajímavosti, že přesně takovými pejorativními označeními byli homosexuálové běžně častováni u nás i za socialismu, kdy za některé homosexuální styky hrozila trestněprávní sankce.

1 Trestněprávní postih homosexuality v padesátých letech

Po skončení druhé světové války panovalo v československém homosexuálním prostředí přesvědčení, že „ustanovení o všeobecné trestnosti homosexuálního jednání brzy z právního řádu obnoveného státu zmizí.“³ Dnešní autoři uvádějí, že v období třetí republiky (1945–1948) reálná míra tuhé perzekuce homosexuality z dob Protektorátu Čechy a Morava dosti poklesla, protože poválečné trestní právo mělo jiné priority – potrestání příslušníků a spolupracovníků nacistické okupační moci. Naděje, že homosexualita nebude trestná, se však nenaplnila.

Trestní zákoník (dále „TZ“) přijatý v Československu během tzv. právnické dvouletky pod č. 86/1950 Sb. nepovažoval homosexuální styk za natolik nebezpečný, jako tomu bylo podle do té doby platného rakouského zákona o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852 (č. 117/1852 ř. z.),⁴ aby za něj hrozil trest odnětí svobody až na 5 let, ale homosexualitu nedekriminalizoval úplně, protože za prostý homosexuální styk mohl být pachatel potrestán odnětím svobody až na 1 rok. Došlo tedy k částečnému zmírnění postihu trestného činu (dále „TČ“) pohlavního styku s osobou téhož pohlaví a vyšší trestní sazba byla ukládána v případě kvalifikovaného jednání. Trestní zákoník z roku 1950 převzal předchozí právní úpravu jen již do skupiny trestných činů (do níž náležel TČ homosexuálního styku) nazvané jako „smilstva proti přirozenosti“ nepočítal delikt sodomie se zvířaty.⁵ Konkrétně dle ustanovení § 241 odst. 1 TZ byl pachatel, jenž se pohlavně stýkal s osobou téhož pohlaví, potrestán trestem odnětí svobody až na jeden rok. Soud mohl dle druhého odstavce § 241 uložit trest od jednoho roku do pěti let vězení v případě, kdy pachatelův partner byl mladší osmnácti let (a to, i když pachatel nevěděl, že jde o osobu mladší 18 let – stačilo, že to vědět mohl) nebo pokud za pohlavní styk poskytl úplatu. Třetí odstavce postihoval toho, kdo se nabídl k pohlavnímu styku s osobou téhož pohlaví za úplatu – tomu kdo se takto nabídl hrozil trest v rozpětí od šesti měsíců do tří let odnětí svobody. Účelem takto rozdělené úpravy bylo postihovat přísněji ty pachatele, kteří zneužívali homosexualitu postižené osoby

² Nepřímo homosexuály s těmito lidmi srovnala slovenská poslankyně Slavěna Vorobelová (za stranu Kotlebovci-ĽSNS) na jednání Národní rady slovenské republiky (NRSR) dne 5. 10. 2022, přesně týden před útokem, při kterém útočník zavraždil dva homosexuály v centru Bratislavy. Tento výrok byl pronesen při projednání a zamítnutí návrhu zákona na soužití gayů a leseb. Na jiném jednání NRSR dne 18. 10. 2022 prohlásil poslanec Rastislav Schlosár (také za stranu Kotlebovci-ĽSNS), že by zákon umožňující partnerské soužití homosexuálů znamenal: „To bude znamenat, že se udělá první krok, kdy se otevřou doslova brány pekla.“ HROCH, J. a kol. Strach z nenávisti. In: *168 hodin* [online] Praha: Česká televize, 23. 10. 2022 [cit. 17. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10117034229-168-hodin/222452801101023>

³ SEIDL, 2012, op. cit., s. 256–257.

⁴ Homosexuální styk zde byl obsažen v oddíle I v § 129, který jako zločin proti přírodě považoval smilstvo se zvířaty a s osobami téhož pohlaví. K aplikaci tohoto ustanovení viz SEIDL, 2012, op. cit., s. 33–52.

⁵ KOUŘILOVÁ VOJÁČKOVÁ, M. Trestné činy sexuální. In: SCHELLE, K., TAUCHEN, J. (eds.). *Encyklopedie českých právních dějin. XVIII. svazek. Tů-Tj*. Plzeň, 2019, s. 497. ISBN 978-80-7380-779-5.

ke svému obohacení.⁶ Byl-li spáchán tento čin s osobou mladší 15 let, šlo by o souběh s trestným činem pohlavního zneužití dle § 239 TZ, kde hrozil trest odnětí svobody na jeden rok až deset let. Po subjektivní stránce šlo o úmyslný trestný čin.

Podle dnešních autorů se za současného stavu bádání těžko vysvětluje, proč byla v roce 1950 zachována všeobecná trestnost homosexuálních jednání.⁷ Jednu z teorií, proč se tak stalo, předkládá syn Františka Čerovského (jehož otec je považován za „otce boje za dekriminlizaci homosexuality v Československu“), který říká, že „socialistické Československo nemohlo legalizovat homosexualitu, protože byla trestná v SSSR a byla zde považována za buržoazní jev, který v socialistické společnosti existuje jen u asociálních živlů.“⁸

Co se týče přípravy trestního zákoníku č. 86/1950 Sb.⁹ a diskuzí o trestnosti homosexuality, Ministerstvo spravedlnosti k osnově trestního zákoníku do připomínkového řízení obdrželo dva měsíce předtím, než vešel trestní zákoník v platnost, následující vyjádření Ministerstva zdravotnictví k trestnosti homosexuality: „Ministerstvo zdravotnictví učinilo otázku trestnosti homosexuality znovu předmětem diskuze odborníků a dospělo k tomuto závěru: Homosexualita je zjevem, jehož příčiny nejsou dobře známy. Nepochybně je, že jistá část homosexuálních osob je konstitučně úchylná, zatímco u jiných osob vyvolaly homosexualitu vedle vlivů konstitučních také vlivy zevní. U této druhé skupiny nelze vyloučit prevenční význam trestní výhrůžky. Tato skutečnost a zejména i ohled na eventuální nepříznivý reflex zrušení trestnosti homosexuality na výskyt příležitostné (a většinou ovlivnitelné) homosexuality v zařízeních nuceného bromadného pobytu vede Ministerstvo zdravotnictví k tomu, že se vyslovuje pro nynější formulaci navržené osnovy.¹⁰ Žádá však, aby v případech trestního stíhání homosexuálů bylo vždy v plné míře používáno slyšení znalců z oboru psychiatrie; Bylo by snad také možno u těchto osob využití instituce nápravného opatření, které by se mohlo provádět ve vhodném pracovním prostředí pod psychiatrickým dohledem.“¹¹

S relativně smířlivým, a ne úplně jistým postojem Ministerstva zdravotnictví, nekoresponduje návrh dobového komentáře (jenž nebyl publikován, ale dochoval se v Národním archivu ČR) k trestnímu zákoníku. Trestné činy proti důstojnosti člověka náležely do druhého oddílu sedmé hlavy TZ, k níž dostal nástin komentáře za úkol vypracovat slovenský právník Adolf Peter Zátarecký. Ten zde popisoval pohlavní styk s osobou téhož pohlaví coby pohlavní zvrácenost, „která ve svém dosahu daleko přesahuje soukromý život pachatele.“ Podle Zátareckého člověk s homosexuálními sklony nutně vyhledává na „ukojení své vášně partnera, takže úchylnost není omezena pouze naň, nýbrž dotýká se i dalších osob, které jí mohou taktéž podlehnout a rozšiřovat ji dále. Lidská důstojnost vyžaduje, aby pohlavní pud byl ukájen přirozeným – jediné zdravým způsobem, a proto je třeba tomuto způsobu odporující výstřelky stíhat [...] Trestní zákon se zabývá pouze výstřelky nebezpečnými pro společnost a ostatní způsoby nepřirozeného ukájení pohlavního pudu

⁶ KOUŘILOVÁ VOJÁČKOVÁ, op. cit., s. 497.

⁷ SEIDL, 2012, op. cit., s. 258.

⁸ SCHINDLER, F. František Čerovský, otec boje za dekriminlizaci homosexuálů v Československu. In: *Souvislosti: revue pro křesťanství a kulturu*. Praha, 2003, roč. 14, č. 4, s. 70–79. ISSN 0862-6928.

⁹ Podrobněji k přípravě trestního zákoníku z roku 1950 co se týče § 241 viz SEIDL, 2012, op. cit., s. 256–265.

¹⁰ Ve znění, ve kterém byla nakonec přijata.

¹¹ *Národní archiv (NA)*, fond: Ministerstvo spravedlnosti ČSR (MSpr), inv. č. 0980, sign. MSp-L 057, kart. 046, Osnova trestního zákoníku – trestnost homosexuality, Vyjádření Ministerstva zdravotnictví ze dne 12. 5. 1950.

(jako je např. smilstvo se zvířaty) přenechává řízením administrativním.“¹² Autor také zastával názor, že pro společnost byl tento trestný čin mnohem závažnější v případech, kdy „úchylný jedinec“ vyhledával partnery mezi nezletilými osobami a „tím je svádí k homosexualitě, obrožuje jejich zdraví a normální vývoj.“ Podobně, co se týče větší nebezpečnosti jednání, viděl autor také osoby, které využívaly „pohlavní úchylnosti jiných, aby z ní bmotně těžili a propůjčovali se k homosexuálním stykům za odměnu.“¹³

Do pozdějšího, oficiálně vydaného komentáře se však většina těchto vět nedostala. Hovořilo se zde v odkazu na velmi stručnou důvodovou zprávu, která popisovala jednání dle § 241 a také § 242 (trestný čin soulože mezi příbuznými) jako pohlavní zvrácenost. Dále zde bylo vysvětleno, že pohlavní styk je „každé ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby téhož pohlaví [...] a je lhostejné, zda je účast této osoby dobrovolná nebo nedobrovolná,“ zároveň nemělo pro trestnost význam, jestli tímto způsobem „ukájely svůj pohlavní pud“ obě zúčastněné osoby, nebo jenom jedna.¹⁴

Úprava trestnosti pohlavního styku dvou osob starších 18 let vyvolala značnou odezvu nejen mezi veřejností a lékaři, ale i v justici.¹⁵ Tehdejší prokurátor Jaromír Stach na počátku 70. let v rámci vypracování své rigorózní práce prostudoval podněty, které došly na Ministerstvo spravedlnosti z okresních a krajských soudů, jakož i jiných institucí k tomuto ustanovení. Velká část těchto podnětů upozorňovala, že vzhledem k tomu, že je trestná homosexualita, tak by měla být také trestná sodomie se zvířaty. Pouze jeden podnět (konkrétně z Ministerstva spravedlnosti) obsahoval názor, že tresty za homosexualitu jsou příliš mírné, měly by se zpřísnit a trestnost homosexuality ponechat: „... vřdyt' můžeme praxi vřdy regulovat z hlediska státní nutnosti nebo podle hledisek třídních – proti zvráceným měšťákům [...] co se týče trestní sazby je třeba přiblížit k tomu, že sovětský¹⁶ zákon (čl. 154a) jde až do 8 let.“ Tento názor subsumoval homosexualitu pod tzv. „měšťáckou zvrhlost“, kterou bylo ve smyslu marxleninismu třeba z „nové“ socialistické společnosti odstranit pomocí všech prostředků. Naproti tomuto jednomu podnětu došlo pět podnětů obsahující názory na odstranění trestnosti homosexuality, případně doporučení snížit trestní sazby. Krajský soud v Brně argumentoval, že trest za homosexualitu není oprávněný ani účelný a navrhl omezit trestnost pouze na případy zneužití mládeže pod 18 let. Okresní soud v Prešově byl názoru, že jde spíše o chorobu, o činnost nehodnou trestání a navrhoval, aby soudy mohly místo trestu odnětí svobody ukládat léčbu nebo výchovu v ústavu.

¹² NČ, fond: MŠpr, inv. č. 0980, sign. MSp-L 057, kart. 046, Právnícký ústav ministerstva spravedlnosti, Nástin komentáře k trestnímu zákonu ze dne 28. 4. 1950, s. 7.

¹³ Ibid.

¹⁴ ZÁTURECKÝ, A. P. Trestné činy proti důstojnosti života. In: ŠIMÁK, J., CIRKL, B., DOLENSKÝ, A. *Trestní zákon komentář k zákonu ze dne 12. července 1950*, č. 86 Sb. Praha, 1953, s. 429–435.

¹⁵ STACH, J. *Trestný čin pohlavního styku s osobou téhož pohlaví*. Rigorózní práce. Praha: Právnícká fakulta Univerzity Karlovy, 1972, s. 29.

¹⁶ Zajímavé je, že v SSSR byla později homosexualita trestná jen mezi muži – kdy v článku 121 trestního kodexu RSFR byl za tzv. muželožstvo označován pohlavní styk muže s mužem a toto jednání bylo postihováno trestem odnětí svobody do pěti let. K naplnění skutkové podstaty tohoto trestného činu se nevyžadovalo dalších zvláštních podmínek. ČERNÝ, V. *Některé problémy homosexuality v naší kriminalistické praxi*. Rigorózní práce. Praha: Právnícká fakulta Univerzity Karlovy, 1973, s. 66.

Okresní soud v Kolíně predikoval, že potrestáním provinilce odnětím svobody („*zavřením do vězení*“) by se jen podporovala „nemoc odsouzeného“ a navrhl vyškrtnutí celého paragrafu a ponechání pouze trestnost za tzv. „aktivní“ prostituci. Krajská komise ROH Plzeň byla ve svém podnětu rovněž pro odstranění trestnosti homosexuality. Eventuelně navrhla, aby byly trestány pouze případy budící veřejné pohoršení. Jako důvod uvedla, že většina trestních řízení končila zastavením nebo zprošťujícím rozsudkem, vzhledem k „*převládajícím názorům lékařů, že jde o úchytku bráničící s duševní chorobou*.“ Stach ale zásadně nesouhlasil s tím, že by většina řízení končila zastavením nebo zproštěním: „*V praxi tomu tak není*.“¹⁷ Poslední podnět zaslalo pražské státní zastupitelství, jenž navrhlo trestat vyšším trestem „*osoby normálně založené, ale mravně zvrhlé*“, které se dopouštěly vydírání homosexuálů, čímž se jich de facto zastávalo.¹⁸

O častém vydírání homosexuálů „zločineckými živly“ se zmiňuje Zpráva o stavu boje proti prostituci, rozšiřování pohlavních chorob, kuplířství, homosexualitě a ostatním mravnostním TČ z roku 1954.¹⁹ O způsobu takového vydírání psal v roce 1958 v Kriministickém sborníku vyšetřovatel Miloš Vlasák z Hlavní správy Veřejné bezpečnosti, který popsal, že „*postavení homosexuálně založených osob je zpravidla svízelné, neboť se stávají velmi často objektem loupeží a pokusů vražd. Tyto osoby jsou pod záminkou nedovoleného pohlavního styku velmi často vylákány vyděrači do odlehlých a opuštěných zákoutí, kde dochází k nejružnějšímu násilí na nich a k jejich oloupení*.“ Autor zde zmiňuje jmenovitě několik pachatelů, kteří se na tuto trestnou činnost specializovali „*předpokládajíc, že nedojde k jejich odhalení proto, že vydírané osoby se zpravidla nedovolávají ochrany bezpečnostních orgánů z obavy, že by tak došlo k vyjádření jejich nedovolených pohlavních styků a tím zahájení vyšetřování proti nim*.“ Vlasák dodal, že byly známy i takové případy, kdy homosexuálové trpěli mnohdy po celá léta nejružnější vyděračské akce, aniž by to oznámili a nakonec „*ve své zdanlivé bezmocnosti a bezradnosti spáchali sebevraždu*“ a také že bylo nemálo případů, kdy se homosexuálové dopouštěli majetkové trestné činnosti, aby dokázali splnit stále se zvyšující nároky svých vyděračů.²⁰

Výzkum toho, do jaké míry byl § 241 aplikován, je velkým dezideratem české historiografie, jež by bylo možné naplnit teprve až budou zpřístupněny archivní fondy krajských soudů pro toto období.²¹ Tento úkol se však vzhledem k rozšířené skartaci soudních spisů z této doby a celkové neochotě archivů (čest výjimkám!) poskytovat badatelům spisové materiály z neuspořádaných fondů, jeví jako velmi obtížně proveditelný.

Z dostupných archiválií vyplývá, že homosexualita v 50. letech měla být „*velmi vážným problémem, jemuž bylo jako ostatním mravnostním deliktům věnováno poměrně málo pozornosti*“, což bylo odůvodňováno tím, že její společenská nebezpečnost nebyla vysoká. Co se počtu případů

¹⁷ STACH, op. cit., s. 29–31.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ *Archiv bezpečnostních složek (ABS)*, fond: Hlavní správa VB – Vnitřní odbor HS-VB, sign. H 1-4, inv. jedn. 234, Zpráva o stavu boje proti prostituci, rozšiřování pohlavních chorob, kuplířství, homosexualitě a ostatním mravnostním tr. činům, 1954, s. 4–5.

²⁰ VLASÁK, M., Sexuální deviace a jejich nebezpečnost pro společnost. *Kriministický sborník*. 1958, roč. 2, č. 3, s. 123–128.

²¹ SCHINDLER, F. Život homosexuálních mužů za socialismu. In: HIML, SEIDL, SCHINDLER, 2013, op. cit., s. 283 a 375.

týče, v roce 1952 bylo zjištěno 389 případů, 571 případů v roce 1953 a 239 případů za 1. pololetí roku 1954, nejčastěji mělo jít o případy stíhání homosexuálního pohlavního zneužívání mladistvých osob.²²

S největší pravděpodobností § 241 využívan byl, protože po jeho zrušení došlo k prudkému poklesu zjištěných případů trestného činu pohlavního styku s osobou téhož pohlaví. V roce 1961, v době platnosti § 241, bylo zjištěno takových případů 859. Po zrušení § 241 a nastolení nového § 244 těchto případů bylo zjištěno v roce 1962 316, v roce 1963 288, v roce 1964 dokonce jen 187, v roce 1965 240 a v roce 1966 171 případů.²³ Z těchto údajů lze usuzovat, že k poklesu počtu zjištěných trestných činů došlo v souvislosti se zrušením trestnosti dobrovolného homosexuálního styku dospělých osob.

2 Dekriminalizace homosexuality

V 50. letech se výzkumu homosexuality u nás začal věnovat pražský sexuolog Kurt Freund, který uspořádal pokus o léčbu homosexuality.²⁴ Účast na tomto pokusu byla z části dobrovolná, z části vynucená orgány činnými v trestním řízení – z 222 účastníků pokusu bylo 91, kteří se museli tohoto pokusu o „vyléčení“ podrobit na základě trestního řízení za homosexuální aktivitu anebo na podkladě „morálního nátlaku úřadů a korporací.“ Další patnáct se zúčastnilo, protože byli podle Freunda „kompromitováni jiným způsobem pro své zaměření, i když méně veřejným“ a několik dalších přišlo na přání rodiny.²⁵ Freund tento pokus založil na podobném principu, na kterém se léčí alkoholismus – na averzní terapii spočívající v behavioristickém přesvědčení, že se homosexuální chování dá odnaučit tím, že se při pomyslení na takové chování navodí nepříjemný pocit. Pacientům byly podány látky²⁶ vyvolávající zvracení a následně promítány fotografie různých starých mužů oblečených i nahých a pacienti měli za úkol si tyto muže představovat coby své sexuální partnery. Zatímco pacienti zvraceli, byly tyto fotografie stále promítány. Druhá fáze pokusu probíhala v jiný den a spočívala v podání mužského pohlavního hormonu testosteronu a následném promítání filmů s ženami, které měly navnadit v mužích pohlavní touhu. Tyto fáze se opakovaly desetkrát.²⁷ Tato poměrně nepříjemná terapie však nepřinesla žádné dlouhodobé změny v chování pacientů a Freund došel k závěru, že homosexualita je choroba, kterou však lékaři zatím nedokáží spolehlivě vyléčit.²⁸ Podle dnešních autorů se stal spolu s dalším sexuologem Karlem Nedomou vůdčí postavou československé společnosti v boji za dekriminalizaci prosté homosexuality.²⁹

²² ABS, fond: Hlavní správa VB – Vnitřní odbor HS-VB, sign. H 1-4, inv. jedn. 234, Zpráva o stavu boje proti prostituci, rozšiřování pohlavních chorob, kuplířství, homosexualitě a ostatním mravnostním tr. činům. 1954, s. 4.

²³ ABS, fond: Kolegium ministra vnitra, sign. A 2/3, inv. jedn. 111, Zpráva o plnění usnesení ÚV KSČ z 20. 12. 1966, s. 21.

²⁴ SCHINDLER, op. cit., s. 285–287.

²⁵ FREUND, K. *Homosexualita u mužů*. Praha, 1962, s. 37–38.

²⁶ Konkrétně šlo o emetin, apomorfin, pilokarpin a ephedrin. Ibid., s. 231–240.

²⁷ Ibid., s. 231–240.

²⁸ SCHINDLER, op. cit., s. 285–287.

²⁹ SEIDL, 2012, op. cit., s. 286–295.

Ve dnech 12. a 13. května 1960 byl uspořádán v Hradci Králové II. Celostátní soudně psychiatrický seminář, kde se otázkou homosexuality zabývala Československá psychiatrická společnost, sekce Československé lékařské společnosti J. E. Purkyně.³⁰ Kurt Freund s Karlem Nedomou na tomto semináři zorganizovali diskusi³¹ o sexuálních deviacích, které se zúčastnili přední českoslovenští psychiatři, sexuologové, právníci a zástupci Veřejné bezpečnosti.³² Freund zde přednesl svůj závěr – shodující se se závěrem zahraničních výzkumníků – že homosexualita je vrozená a nejde s ní nic dělat. V následné rozpravě na téma jak tedy nakládat s homosexualitou se dle účastníka Petra Kolářského diskutovalo hlavně o věkové hranici, od které nemá být homosexuální styk trestný.³³ Seidl k tomu uvádí, že účastníci této diskuze přijali usnesení, v němž navrhovali zrušení § 241/1 TZ o trestnosti homosexuálního styku mezi dospělými osobami a stanovení oné věkové hranice dospělosti na 18 let. Odůvodnění znělo: „Podle našeho soudu je výrazný rozdíl mezi homosexuální aktivitou dospělých lidí mezi sebou a jinými trestnými sexuálně úchylnými aktivitami. V případě homosexuální aktivity mezi dospělými nevzniká prakticky žádná nebezpečí pro společnost a domníváme se, že by při nich měly být dány stejné předpoklady trestnosti jako u heterosexuálních aktivit [...] Lze předpokládat, že homosexuální aktivita projevovaná více či méně na veřejnosti ustoupí do pozadí, nebude-li stíháno podobné chování v soukromí. Kromě toho božba trestem vede k utajování a rozvoji sociálně jinak nebezpečných aktivit jako vydírání a prostituce. Dosavadními trestními sankcemi homosexuálních styků dospělých lidí nic podstatného nebylo vyřešeno – naopak jsou jimi často poškozováni čestní a schopní pracovníci. Nepovažujeme samozřejmě homosexuální chování za projev zdravý a pro společnost žádoucí. Tuto otázku však nelze vyřešit dosavadní trestní prací. Ani lékařská věda nemá dosud dostatek účinných prostředků, aby tuto odchylku uspokojivě upravila...“³⁴

Za pravdu těmto závěrům dával i Václav Černý, který se jako jeden z mála autorů trestněprávní problematikou homosexuality u nás zabýval v sedmdesátých letech. Podle něj tento seminář odborníků ovlivnil novelizaci § 241, který již plně neodpovídal potřebám a zájmům společnosti při řešení homosexuality v Československu,³⁵ což se následně projevilo při formování nové skutkové podstaty trestného činu pohlavního styku s osobou téhož pohlaví dle § 244 trestního zákoníku č. 140/1961 Sb. ze dne 29. 11. 1961. V tomto ustanovení bylo opravdu trestání obecné homosexuality dvou dospělých osob vypuštěno, na což reagoval např. Tauš ze sexuologické ordinace v Liberci v článku pro časopis Československá kriminalistika. V něm označil § 244 za „opravdu moderní a pokrokový“ a navrhoval, aby tento paragraf byl určitým východiskem jako precedens, který by uznal i ostatní deviace jako určitý biologický stav, pro které by nebylo možné je trestně stíhat.³⁶

³⁰ ČERNÝ, 1973, op. cit., s. 18.

³¹ FREUND, 1962, op. cit., s. 248.

³² ROUBÍČEK, J. Ze života Čs. psychiatrické společnosti. Zpráva o odborné činnosti, sjezdech a pracovních schůzích v roce 1960. *Československá psychiatrie*. Praha, 1961, roč. 57, č. 2, s. 135.

³³ SEIDL, J. Zmírňování trestnosti homosexuality za komunistického režimu. In: SEIDL, 2012, op. cit., s. 293.

³⁴ Závěry z II. Celostátního soudně-psychiatrického semináře v Hradci Králové z 13. 5. 1960. Ve znění zveřejněném ve Freundově *Homosexualita u muže*, op. cit., s. 248–249 s přihlédnutím k SEIDL, 2012, op. cit., Příloha 9, s. 508–509 a také ROUBÍČEK, op. cit., s. 135–136.

³⁵ ČERNÝ, 1973, op. cit., s. 18–21.

³⁶ TAUŠ, L. Postavení sexuálních deviantů v naší společnosti z hlediska psychiatra. In: *Československá kriminalistika*. Praha: Naše vojsko, 1970, roč. 3, č. 4, s. 277–283.

3 Právní úprava trestného činu pohlavního styku s osobou téhož pohlaví dle trestního zákoníku z roku 1961

V nové zákonné úpravě bylo tedy opravdu přikročeno k upuštění trestání prostého homosexuálního styku bez přidruženého zákonného znaku. Podle důvodové zprávy k trestnímu zákoníku z roku 1961 (č. 140/1961 Sb.) tak bylo učiněno, protože „*proti dosavadní úpravě byly vzneseny zejména z lékařských kruhů četné námitky, jimž nelze uprýt oprávnění.*“³⁷ Dnešní autoři uvádějí, že to byly právě výše zmíněné námitky z hradeckého soudně-psychiatrického semináře, které z Československa od 1. 1. 1962 (kdy nový TZ vstoupil v účinnost) udělaly třiatřicátý³⁸ stát na světě,³⁹ který dekriminalizoval prostou homosexualitu mezi dvěma dospělými jedinci. Také bylo vzato v potaz, že odstranění ani zlepšení nelze docílit trestním postihem a uložením trestu, protože dle komentáře „... *tu zpravidla jde o lidi úchylného pohlavního založení, kterého se výkonem trestu nezobaví.*“⁴⁰ Navíc tu dle tehdejšího vnímání trestní sankce nejenže nepomáhala, ale měla navíc v prostředí nápravných zařízení homosexuální styky oživovat a působit nemalé potíže při výkonu trestu odnětí svobody. Pachatelé se také měli vracet i přes několikrát odsouzení „*znovu a znovu k homosexuálním stykům a nadto bývají tyto styky pramenem vydírání – vyděrač žádá peníze s pobruškou, že jinak podá trestní oznámení.*“⁴¹

Lze tedy shrnout, že dekriminalizace sexuálního styku dvou osob stejného pohlaví znamenala uvolnění pro homosexuály, neboť samotný fakt, že člověk udržoval vztah s osobou téhož pohlaví, již nemohl vést k trestnímu stíhání. Zároveň je však třeba zdůraznit, že tehdejší stát stále považoval homosexualitu za nežádoucí jev a pomocí nového ustanovení o trestnosti homosexuálního styku vzbuzujícího veřejné pohoršení „*v podstatě nutil homosexuály k tomu, aby se veřejně neprojevovali a žili v ústraní.*“⁴²

Trestný čin pohlavního styku s osobou téhož pohlaví byl ve svém novém znění zakotven jako § 244.⁴³ Zařazen byl do druhého oddílu VIII. Hlavy zvláštní části TZ, do trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti. Mezi ně náleželo rovněž znásilnění, pohlavní zneužívání, soulož mezi příbuznými, obchodování se ženami a právě pohlavní styk s osobou

³⁷ MATYS, K. a kol. *Z důvodové zprávy. Trestní zákon: komentář*. Praha, 1975, s. 758.

³⁸ ŠULEC, op. cit., s. 37.

³⁹ Pro zajímavost např. Západní Německo zrušilo trestnost prosté homosexuality až v roce 1969, Rakousko v roce 1971, Finsko také v roce 1971, Anglie v roce 1967, Bulharsko v roce 1968, Španělsko až v roce 1979 a Portugalsko až v roce 1982. Naopak v Polsku prostá homosexualita trestná nebyla nikdy, legálnost zde byla potvrzena v roce 1932. Ve Francii, jako v první zemi na světě byla zlegalizována homosexualita již v roce 1791. V Maďarsku byla prostá homosexualita dekriminalizována stejně jako v Československu v roce 1962. Údaje pochází z SABBADINI, R. *State-sponsored homophobia a world survey of sexual orientations laws: criminalisation, protection and recognition*. 11. vyd. Ženeva, 2016. Dostupné z: https://ilga.org/downloads/02_ILGA_State_Sponsored_Homophobia_2016_ENG_WEB_150516.pdf

⁴⁰ MATYS, op. cit., s. 758.

⁴¹ NEZKUSIL, J. a kol. *Československé trestní právo, svazek II. zvláštní část*. Praha, 1969, s. 212.

⁴² SCHINDLER, op. cit., s. 290–291.

⁴³ § 244 zněl: „(1) *Kdo se po dovršení osmnáctého roku svého věku pohlavně stýká s osobou téhož pohlaví mladší než osmnáct let, nebo kdo se pohlavně stýká s osobou téhož pohlaví, zneužívaje její závislosti, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let. (2) Stejně bude potrestán, kdo a) za pohlavní styk s osobou téhož pohlaví přijme nebo poskytne úplat, nebo b) pohlavním stykem s osobou téhož pohlaví budí veřejné pohoršení.*“

téhož pohlaví. Společným druhovým objektem celé skupiny těchto trestných činů byla lidská důstojnost.⁴⁴

Nová úprava stíhala jakékoli způsoby ukájení pohlavního pudu na těle osoby téhož pohlaví, pokud alternativně šlo o osobu mladší 18 let, byla zneužita závislost osoby stejného pohlaví, proběhlo přijetí nebo poskytnutí úplaty za takové jednání nebo toto jednání vzbudilo veřejné pohoršení. Obecným, rodovým objektem TČ pohlavního styku s osobou téhož pohlaví byly dle tehdejší ideologie „*společenské vztahy prospívající a vyhovující vládnoucí třídě, tedy pracujícím, jež jsou vyjádřeny a chráněny trestním zákonem [...] Materiální znak TČ, a tedy i nebezpečnost TČ pro společnost je dán tím, že pachatel porušuje či ohrožuje společenské vztahy, které jsou společností, resp. vládnoucí třídou chápány a uznány jako jí prospěšné. Stupeň nebezpečnosti pro společnost je vyjádřen výší trestní sazby, je dán druhovým a individuálním objektem a intenzitou, jakož i formou, resp. způsobem napadení tohoto objektu.*“⁴⁵ Individuálním objektem tohoto TČ byl pro odstavec 1 (část první) zdravý růst a mravní vývoj mladistvých v pohlavních vztazích a pro druhou část (zneužití závislosti) byla individuálním objektem svoboda rozhodování ve věcech pohlavních. Individuální objekt pro druhý odstavec písmeno a) chránil požadavky etické, stejně jako zde byla potvrzena povinnost poctivě pracovat. Pod písmenem b) byl pak chráněn veřejný pořádek, občanské soužití, stejně jako některé zásady morálky v pohlavních vztazích.⁴⁶

Subjektem tohoto trestného činu byl v Československu jak muž, tak i žena.⁴⁷ Pachatelem mohla být pouze osoba starší 18 let, přičemž pro stanovení věku účastníků homosexuálního styku byl rozhodný den spáchání tohoto činu, a nikoliv doba, kdy byl čin zjištěn.

Ačkoliv socialistický stát prostou homosexualitu již netrestal, společnost jako taková byla proti tomuto jevu stále zaujatá⁴⁸ a jako takovou ji „*zavrhovala [...] protože nikdy nemůže být považována za normální formu sexuálního chování [...] Vždy byla je a bude jenom aberantním způsobem vybití pohlavního pudu.*“⁴⁹ Někteří homosexuálové si kvůli strachu z odsouzení nebo vyhození z práce opatrovali alibi tak, že vstoupili do manželství se ženou,⁵⁰ někteří podstupovali tyto „krycí sňatky“ s prostitutkami, které se díky tomu mohly snáz vyhýbat trestnímu stíhání pro příživnictví, protože byly před úřady ženami v domácnosti, které nepotřebovaly potvrzení o zaměstnání, jak ostatně vzpomínal herec Vladimír Marek: „*... ty manželství – byla to dohoda, byli to kámoši, on zpravidla něco dělal a ona přes den spínkala a večer šla vydělávat. Těchto sňatků bylo hodně.*“⁵¹

⁴⁴ NEZKUSIL, op. cit., s. 228.

⁴⁵ STACH, op. cit., s. 32.

⁴⁶ ČERNÝ, 1973, op. cit., s. 36–37.

⁴⁷ Ibid., s. 38.

⁴⁸ HYNIE, J. *Lékařská sexologie: příručka pro vysoké školy v ČSSR*. Martin: Osveta, 1970, s. 138.

⁴⁹ ŠULEC, J. *Pohlavní styk s osobou téhož pohlaví*. Diplomová práce. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 1978, s. 11–12. Vedoucí práce A. Kudlík.

⁵⁰ JANÍK, A., DUŠEK, K. *Diagnostika duševních poruch*. Praha: Avicenum, 1987, s. 366.

⁵¹ SEIDL, J. Teplí. In: BROŽ, V. *Kmeny 0: městské subkultury a nezávislé společenské proudy před rokem 1989*. Praha, 2013, s. 96. ISBN 978-80-903973-8-5.

4 Jednotlivé formy páčání trestného činu pohlavního styku s osobou téhož pohlaví

Jednotlivé formy byly odlišeny různými objektivními stránkami skutkové podstaty § 244. Kumulativně musela být spojena podmínka pohlavního styku s osobou téhož pohlaví a naplnění jednoho z dalších znaků – šlo o osobu mladší 18 let, bylo zneužito závislosti, za pohlavní styk byla přijata nebo poskytnuta úplata – anebo bylo vzbuzeno stejnopohlavním stykem veřejné pohoršení. V rámci přípravy tohoto příspěvku byl proveden vlastní archivní výzkum zabývající se aplikací trestného činu pohlavního styku s osobou téhož pohlaví podle § 244 zák. č. 140/1961 Sb. Obvodním soudem pro Prahu 1 mezi lety 1963–1984.⁵² Tento konkrétní soud byl vybrán proto, že zde byly souzeny trestné činy spáchané v centru hlavního města Československa, kam se sjížděly lidé z celé země, někdy i za účelem páčání trestné činnosti včetně trestného činu pohlavního styku s osobou téhož pohlaví a také proto, že v těchto místech, na rozdíl od většiny jiných míst v Československu, bujela prostituce včetně té homosexuální. Celkem bylo vybráno na 40 různých soudních (vyšetřovacích a trestních) spisů obsahujících zhruba 60 různých pachatelů. Co se výběru konkrétních případů týče, byly vybírány náhodně, jediným určujícím kritériem bylo, aby se vždy jednalo o trestní stíhání týkající se TČ dle § 244 TZ. Vyšší míra konkretizace bádání bohužel není možná, protože se jedná o neuspořádané fondy.

V praxi se podle ustanovení TČ dle § 244 TZ skoro výlučně⁵³ stíhaly homosexuální vztahy mezi muži. Zpravidla k trestnímu stíhání pachatelů docházelo, jak je rozvedeno dále v textu, v souvislosti s jejich další trestnou činností, zejména příživnictvím, majetkovými delikty (krádeže, rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, podvody, zpronevěrami, podílícnictvím) a někdy také kuplířstvím, kterým vytvářel pachatel podmínky pro lákání zejména mladistvých partnerů přes prostituci uskutečňovanou v pachatelově bytě, z které kořistí přímo od prostitutů a prostitutek, kteří bývají pachatelovými podnájemníky, a navíc tím pachatel mohl navázat homosexuální styky.⁵⁴

Dle tehdejších autorů požívala společnost proti ženám a ženské homosexualitě nevšímavý postoj a spáchaní TČ dle § 244 se objevovalo jen velmi výjimečně,⁵⁵ což bylo vysvětlováno i tak, že ženská homosexualita měla být méně častá.⁵⁶ V AHMP, ve spisech OS pro Prahu 1 bohužel nebyl žádný takový případ nalezen. Ve výzkumu Václava Černého, o kterém je řeč v některých dalších pasážích tohoto článku, bylo z 320 pachatelů TČ dle § 244 pouze 24 žen, což odpovídá 7,5 % těchto pachatelů.⁵⁷

⁵² Tento časový rozsah byl vybrán z důvodu, že v AHMP jsou dochovány ročníky trestních spisů 1963, 1972 a 1981 a několik dalších vybraných spisů z 80. let.

⁵³ ŠULEC, op. cit., s. 54.

⁵⁴ ROLENC, O. (eds.) *Nejvyšší soud o trestním řízení soudním – sborník směrnic, stanovisek a zhodnocení soudní praxe pléna a prezidia Nejvyššího soudu*. Praha, 1974, s. 242.

⁵⁵ ŠULEC, op. cit., s. 33; STACH, op. cit., s. 84.

⁵⁶ JANÍK, DUŠEK, 1987, op. cit., s. 366.

⁵⁷ ČERNÝ, op. cit., s. 133–134.

4.1 Trestný čin pohlavního styku s osobou téhož pohlaví mladší 18 let

Pachatel v tomto případě muselo být známo, že osoba, s níž vykonával pohlavní styk, je mladší 18 let, nebo si alespoň měl být vědom možnosti tohoto věku, dále musel být srozuměn s tím, že i když by šlo o osobu takto nízkého věku, pohlavní styk by i tak vykonal. Mladistvý, který se s osobou starší 18 let stýkal, nebyl trestně odpovědný, krom případu, kdy by požádal o úplatu a došlo by ke styku, stejně tak v případě, když by úplatu přijal. Stejně tak by byl odpovědný, pokud by stykem bylo vyvoláno veřejné pohoršení.⁵⁸ Pokud došlo k pohlavnímu styku mezi dvěma osobami mladší 18 let, nešlo o trestný čin – pokud byl styk dobrovolný, bez úplaty a nebudilo se jím veřejné pohoršení.⁵⁹

Vzhledem k nejednotné aplikaci ustanovení § 244/1 zák. č. 140/1961 Sb. Nejvyšší soud ČSR (NS ČSR) vydal v roce 1972 rozhodnutí⁶⁰ pod č. j. 11 Tz 44/72, které spočívalo v tom, že pohlavní styk s osobami téhož pohlaví, kterého se dopustí pachatel na osobách mladších než 18 let i než 15 let, nebo na osobách, jejichž závislosti zneužívá, naplňoval znaky TČ pohlavního styku s osobou téhož pohlaví podle § 244/1 TZ, a nikoliv TČ pohlavního zneužívání podle § 242 TZ, jak mylně uváděly některé soudy. TČ pohlavního zneužívání dle § 242 se mohli dopouštět jak muži, tak i ženy, ale pouze vůči osobě opačného pohlaví, což podle NS ČSR vyplývalo z toho, že TČ pohlavního zneužívání mohl být spáchán souloží, jak TZ uváděl na prvním místě, a to je při homosexuálním styku vyloučeno,⁶¹ proto oním rozlišovacím kritériem mezi TČ pohlavního zneužívání a TČ dle § 244/1 bylo, že pohlavního zneužívání se mohly dopustit pouze osoby různého pohlaví, kdežto pohlavního styku s osobou téhož pohlaví pouze osoby stejného pohlaví.

Ustanovení § 244 nevymezovalo spodní hranici věku osoby, jež se mohla stát předmětem útoku tohoto TČ, z čehož bylo dovozováno, že bylo možné tento čin spáchat i vůči osobě mladší 15 let. Judikatura ani důvodová zpráva však neřešily případ, kdy by osoba starší 15 let, ale mladší 18 let zneužila osobu téhož pohlaví mladší 15 let. Dle § 244/1 byla totiž trestná jen osoba starší 18 let, která zneužila osobu mladší 18 let, a jelikož se na takovou osobu nevztahuje § 242 o pohlavním zneužívání, bylo lze usuzovat, že takový čin byl beztrestný.⁶²

Konkrétní případy homosexuálního styku s osobou mladší 18 let spojovaly někdy potíže prokázat, že pachatel věděl o svém partnerovi, že byl v době pohlavního styku mladistvý.⁶³ V praxi se obžalovaní snažili u výsledků a u soudu hájit právě tím, že nevěděli, jak byl jejich partner starý, případně tvrdili, že jim řekl, že již 18. narozeniny oslavil. Takto se hájil např. 24letý (v době spáchání 22letý) Adam⁶⁴ A., který tvrdil, že o věku svého tehdy 17letého

⁵⁸ STACH, op. cit., s. 33–34.

⁵⁹ ANDEĚL, E. *Metodika vyšetřování sexuálních deliktů*. Rigorózní práce. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 1978, s. 77.

⁶⁰ Krom tohoto judikátu tehdejší Nejvyšší soudy § 244 neřešily, takže lze předpokládat, že aplikace § 244 byla jinak v očích tehdejšího režimu „bezproblémová.“

⁶¹ ROLENC, 1974, op. cit., s. 242.

⁶² STACH, op. cit., s. 35.

⁶³ ČERNÝ, 1972, op. cit., s. 39.

⁶⁴ Všechna vlastní jména obviněných a pachatelů jsou v tomto článku vzhledem k povinné anonymizaci osobních údajů smyšlená. Ostatní informace a údaje včetně věku jsou uváděny pravdivě.

partnera Bernarda B. nevěděl, protože vypadal starší než byl a nosil dlouhé vlasy. Soud této argumentaci neuvěřil, protože Adam A. podepsal Bernardovi B. přihlášku k pobytu ve svém bytě, kde byl údaj s jeho datem narození. Adam A. sice tvrdil, že tento dokument podepsal, ale nečetl jej, na což soud argumentoval, že se tedy měl více o věk svého partnera zajímat. Adam A. již byl za pohlavní styk s osobou téhož pohlaví mladší 18 let trestán, ale vzhledem k tomu, že se jednalo „o řádně pracujícího člověka s řádným vztahem ke svým spolupracovníkům“, který byl homosexuálně založený a nešlo u něj očekávat změnu v tomto zaměření, byl odsouzen „jen“ k podmíněčnému trestu odnětí svobody v trvání 18 měsíců na dobu 5 let a v závěru rozsudku mu bylo soudem doporučeno, aby se před každým pohlavním stykem přesvědčil, že jeho partner již má 18 let. Zajímavé na tomto případě bylo také to, že jak Adam A., tak i Bernard B. byli stíháni také za § 244/2a – pohlavní styk s osobou téhož pohlaví za úplatu, avšak z obvinění z tohoto činu byli úspěšně zproštěni, protože zprvu sice Adam A. poskytoval Bernardovi B. nocleh a platil za něj útraty v restauracích, ale posléze se Bernard B. k Adamovi A. nastěhoval a domácnost vedli společně a náklady si uhrazovali vzájemně.⁶⁵

Zajímavá situace mohla nastat, když k pohlavnímu styku došlo z podnětu osoby mladší 18 let. Někteří tehdejší autoři uvádí takový případ, kdy například 17letý mladík vyprovokoval ke styku podobně starého, ale staršího dospělého muže, za případ, kdy by měl soud být shovívavější, jak je ještě dále více rozvedeno. Za takovýto čin byl stíhán 24letý Cyril C., jenž se seznámil se 17letým Dušanem D. v pražském interhotelu Ambassador ve spodní části Václavského náměstí,⁶⁶ kde Cyril C. pracoval jako diskžokej na diskotéce, na kterou chodil Dušan D. s partou svých přátel. Tito dva spolu měli 3x v průběhu dvou měsíců pohlavní styk. K prvnímu takovému styku došlo v kině, kde pracoval Dušan D. Cyril C. v tomto případě doznal, že věděl, že Dušan D. je nezletilý, protože mu to sám řekl, zároveň oba shodně vypověděli, že tyto pohlavní styky byly z podnětu 17letého Dušana D., který uvedl, že má bisexuální sklony, kdežto Cyril C. byl homosexuál. Tito dva spolu měli dohodu, že budou milenci, ale budou mít partnerskou svobodu. Cyrilovi C. se Dušan D. zprotivil tím, že měl nezávazné pohlavní styky jak s muži, tak i se ženami a zejména tím, že měl pohlavní styky se svou kamarádkou Evou E. a jejím přítelem Ferdinandem F., že „společně sjíždějí trojku [...] tím a dalšími věcmi se mi zprotivil a nechtěl jsem s ním již nic mít, i když se on sám [17letý Dušan D.] několikrát pokoušel náš vztah vzkrěsit, já jsem neměl zájem.“⁶⁷ To, že iniciativa pohlavních styků vycházela z popudu Dušana D., podle soudu nic neměnilo na trestné odpovědnosti obžalovaného Cyrila C. Soud kladně přihlédl alespoň k tomu, že starší z mužů měl „pěkné“ pracovní hodnocení i hodnocení z místa svého bydliště, k činu se doznal a dosud

⁶⁵ *Archiv hlavního města Prahy (AHMP)*, fond státních orgánů, oddělení fondu: Obvodní soud pro Prahu 1 (OS Praha 1), zn. NAD 106, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 2 T 14/1972, fol. 5-7. Rozsudek z 26. 1. 1972.

⁶⁶ Václavské náměstí, coby místo setkávání homosexuálů se v tomto příspěvku objevuje ve více případech, což není náhoda, protože Václavské náměstí sloužilo už minimálně od dob první republiky jako tzv. korzo Prahy (místo, kde se měšťanská vrstva zejm. o víkendech a večerech všedních dní procházela, a kde se mohli mladí pánové a dámy rozhlížet po potenciálním nápadníkovi.) Schindler potvrzuje na základě svého širokého orálního historiografického výzkumu homosexuality na našem území, že Václavské náměstí tuto funkci plnilo také pro homosexuální obyvatelstvo Prahy i proto, že se zde nacházely podniky (např. kavárna Evropa), kde byla větší šance potkat homosexuálně orientovaného člověka. SCHINDLER, op. cit., s. 343–345.

⁶⁷ *AHMP*, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 2 T 189/1982, fol. 14–15. Protokol o výslechu obviněného Cyrila C. z 9. 6. 1982.

nebyl trestán. I tak mu byl vyměřen podmíněčný trest v trvání 18 měsíců s tříletou zkušební dobou, po kterou dal odsouzenému soud „dostatek příležitostí k tomu, aby dalším způsobem svého života prokázal, že v daném případě se jednalo pouze o zcela ojedinělé vybočení z jeho jinak řádného života.“⁶⁸ V tomto případě se zdá být kritika ustanovení § 244/1 namísto nejen z dnešního pohledu, když ze spisu víme, že pohlavní styky byly iniciovány (byť 17letým) mladíkem, který byl evidentně promiskuitní s muži i se ženami a nebezpečnost jednání Cyrila C., kterým měl ohrožovat chráněný zájem zdravého pohlavního vývoje mladšího jedince, tak mohlo mít zanedbatelný vliv.

Naopak případ, který by byl stíhatelný i v dnešní době (byť by dnes byl stíhán na základě skutkové podstaty TČ znásilnění), popisuje jednání 35letého Gabriela G. Tomu za toto jednání soud paradoxně udělil nižší trest než v minulém případě Cyrilu C. Gabriel G. byl 35letý číšník, který u sebe nechal přespat dva 17leté mladíky, kteří neměli kde spát, a v noci je oba zneužil – spali všichni tři na jedné posteli a když si Gabriel G. myslel, že už spí, tak nejprve jednoho z nich svlékl, osahával na celém těle a třel mu pohlavní úd až do ejakulace. Následně to samé provedl i druhému mladistvému. Oba uvedli, že byli jednáním obžalovaného vyděšeni a nebyli schopni se mu bránit ani jinak reagovat, protože úplně ustrnuli. Jeden z těchto mladíků se dle svých slov kvůli tomuto traumatizujícímu zážitku pokusil o sebevraždu podřezáním žil. Druhý z mladíků vypověděl, že začal kvůli této situaci čichat prchavé látky („fetoval“). Soud obžalovaného shledal vinným kromě pohlavního styku s osobou téhož pohlaví mladší 18 let dle § 244/1 také ze spáchání trestného činu ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217b TZ, jelikož „obžalovaný bezpečně věděl, že oběma chlapcům ještě není 18 let, a svým jednáním vydal je nebezpečí zpuštění, neboť podobné jednání je v příkrém rozporu s morálkou společnosti a vede k pohlavní nevážnosti.“ A za tyto činy obžalovanému, který dosud nebyl trestán, soud uložil podmíněný trest odnětí svobody na 1 rok se zkušební dobou 18 měsíců.⁶⁹

Takže při srovnání těchto dvou posledních případů, kdy Cyril C. měl tři konsensuální pohlavní styky se 17letým mladíkem, které tento mladík vyvolal, a Gabriel G. zneužil hned dva 17leté mladíky, proti jejich vůli, ve zdánlivém spánku u sebe doma s tím, že oba z tohoto prožitku měli psychické problémy, se (minimálně z dnešního pohledu) zdá být vyšší trest pro prvního jmenovaného značně nespravedlivý.

Předchozí případ se týkal jednoho „devianta“ zneužívajícího dva mladistvé, další zajímavý případ se pro změnu týkal dvou mužů, kteří sexuálně napadli jednoho nezletilého – 27letý Hubert H. potkal 16letého Igora I. před kinem Blaník na pražském Václavském náměstí a představil se mu jako filmový režisér Matějovský a nabízel mu možnost filmování. Touto nabídkou si získal mladíkův zájem. Posléze spolu na pozvání Huberta H. šli společně do kina a následně Igor I. přijal pozvání k návštěvě známého Huberta H. – 29letého Jindřicha J. Cestou obžalovaný ještě vyzval mladistvého, aby se s ním šel vykoupat do Karlových lázní u Karlova mostu, a když se vrátili z koupele do převlékací kabiny,⁷⁰ začal obžalovaný

⁶⁸ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 2 T 189/1982, fol. 25–26. Rozsudek z 31. 8. 1982.

⁶⁹ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 2 T 109/1984, fol. 54–57. Rozsudek z 27. 11. 1984.

⁷⁰ Karlovy lázně v blízkosti Karlova mostu byly (díky své prostornosti, oddělených část pro muže a pro ženy a „tmavším zákoutím“) a jejich kabiny (které si návštěvník mohl pronajmout jen pro sebe) byly dle pamětníků častým místem k setkávání homosexuálů a provádění pohlavních styků. SCHINDLER, op. cit., s. 359–367.

osahávat mladistvého na přirození, třel mu jej a vzal do úst. Následně ve večerních hodinách navštívili Jindřicha J. Na návrh obou obžalovaných hráli hru „na fanty“, která spočívala v tom, že prohrávající musel odložit část svého oblečení. Mladistvému Igorovi I. se hra nelíbila, tak chtěl odejít domů, obžalovaní muži jej však uchopili společně za ruce a za nohy, vysvlékli ze spodního prádla a Hubert H. *mu začal sát pohlavní úd*. Po chvíli se odpor Igora I. podstatně zvětšil, Huberta H. kousl do ruky a Jindřicha J. kopl do úst a odešel. Oba obžalovaní skutkový děj doznali, hájili se tím, že šlo o hru, zároveň přiznali, že věděli o Igorovi I., že je nezletilý. Vzhledem k tomu, že mladistvému bránili užívat osobní svobodu, tak jim byl prokázán krom trestného činu pohlavního styku s osobou téhož pohlaví mladší 18 let dle § 244/1 i trestný čin omezování osobní svobody dle § 231/1 TZ. Zajímavé bylo udělení trestu pro „falešného režiséra“ Huberta H., u kterého znalec z oboru sexuologie ve znaleckém posudku uvedl, že „*trpí homosexualitou se zaměřením na mladistvé oběti*“, z čehož vyplývalo, že jeho ovládací složka byla poněkud snížena, „*avšak ne do té míry, že by zcela chyběla, a s ohledem na jeho sníženou příčetnost*“ soud shledal, že nápravu spíše než trest odnětí svobody mohlo zajistit ochranné léčení spočívající v psychiatrické léčbě doplněné hormonální útlumovou léčbou, vše prováděné v ambulantní formě. Krom toho Hubert H. coby nikdy nesouzený „pracovitý a iniciativní pracovník s dobrou pověstí z místa bydliště“ odešel od odvolacího soudu s 14měsíčním podmíněčným trestem na 3 roky⁷¹ (soud první instance mu udělil nepodmíněný 15měsíční trest odnětí svobody⁷²). U obžalovaného Jindřicha J. vzal soud v úvahu, že ve svém jednání nebyl tak intenzivní jako Hubert H. a že měl pouze roli podpůrnou. Tento muž také dosud nebyl trestán, činu litoval a požíval v bydlišti i na pracovišti dobrou pověst, což soud vyhodnotil coby polehčující okolnosti a uložil podmíněčný trest na samé spodní hranici trestní sazby – 12 měsíců podmíněně na 2 roky.

4.2 Trestný čin pohlavního styku s osobou téhož pohlaví při zneužití závislosti

Druhá alternativa TČ § 244/1 trestala osobu, která zneužila závislosti druhé osoby stejného pohlaví k pohlavnímu styku. Komentář TZ uváděl jako příklad tohoto postavení rodičovskou moc vůči dětem, poměr nevlastních rodičů, stejně jako postavení učitele nebo vychovatele vůči žákům nebo chovancům internátů nebo obdobných výchovných zařízení.⁷³ Za takovou závislost bylo nutno považovat stav, při jehož trvání se nemohl někdo svobodně rozhodovat, resp. jeho jednání bylo nutně omezeno vlivem jiné osoby. Důsledkem takového stavu bylo, že „osoba závislá“ byla nucena se podřídit pachateli, ač při úplné volnosti rozhodovací by takovým způsobem nejednala. Mohla to být i závislost mezi nadřízeným a podřízeným v pracovním poměru, věžitelem a dlužníkem⁷⁴ nebo nadřízeným a podřízeným ve vojenské službě.⁷⁵ Zpravidla se jednalo o závislost sociální, kterou představovaly různé způsoby

⁷¹ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 8 T 57/1972, fol. 105–109. Rozsudek z 13. 4. 1973.

⁷² AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 8 T 57/1972, fol. 69–72. Rozsudek z 26. 5. 1972.

⁷³ BREIER, Š. *Trestní zákon – komentář*. Praha, 1964, s. 604.

⁷⁴ STACH, op. cit., s. 38.

⁷⁵ BREIER, op. cit., s. 604.

psychického nátlaku na vůli oběti.⁷⁶ Při tomto jednání byl věk obou osob nerozhodný a osoba, jejíž závislosti bylo zneužito, se trestného činu pohlavního styku s osobou téhož pohlaví nedopouštěla.⁷⁷ Muselo se jednat o závislost faktickou a bylo třeba její zneužití prokázat objektivním šetřením, aby nebylo trestní stíhání založeno jen na výpovědi poškozeného.⁷⁸

Trestný čin pohlavního styku s osobou téhož pohlaví při zneužití závislosti byl spatřen v případě obžalovaného 23letého kuchaře Klementa K. pracujícího v restauraci v centru Prahy, kde pracoval na praxi 17letý učeň Lubomír L. Klement K. jej v zaměstnání osahával přes oblečení a kuchařskou zástěru na hýždích a přirození. Také mu říkal, že má „hezký ocas“ a snažil se jej svést k pohlavnímu styku. Lubomír L. se obžalovanému začal vyhýbat, protože se nechtěl podrobovat jeho chování. V jednom případě obžalovaného (v reakci na osahávání) uhodil a na to mu Klement K. řekl, že zařídí, aby se nedoučil. Takové osahávání následně pokračovalo, protože mladší z mužů měl z obžalovaného strach. Na dvou bytových večírcích pak mezi oběma došlo k pohlavnímu styku po tom, co Klement K. učeň Lubomíra L. opil a zneužil toho, že se v tomto stavu nemohl moc bránit. V jednom z těchto případů využil Klement K. situace, kdy měl Lubomír L. pohlavní styk s 20letou Veronikou V. tak, že se k nim přidal a ohmatával Lubomíra L. na přirození a také jej líbal. Kuchařský učeň nedokázal této situaci čelit, protože Veronika V. na něm seděla. Klement K. byl trestně stíhán za svá jednání naplňující skutkovou podstatu TČ dle § 244/1 a také TČ ohrožování mravní výchovy mládeže dle § 217/1b, protože podle soudu „navodil takové ovzduší, které vyvrcholilo skupinovou souloží [...] na obou večírcích plánoval přivedení do stavu opilosti, s úmyslem docílit na Lubomíru L. pohlavního styku.“ Na základě těchto skutečností byl uznán vinným z TČ dle § 217/1b, protože vydal Lubomíra L. v nebezpečí zpustnutí tím, že jej shora uvedeným jednáním sváděl k nemravnému životu.⁷⁹ Odsouzen byl při samé spodní hranici trestní sazby k 1 roku odnětí svobody se zkušební dobou na 2 roky, protože se jednalo o osobu dosud netrestanou, s dobrým pracovním hodnocením, „i pověstí člena ROH a SSM,⁸⁰ se kterým se výhledově počítá, že bude vedoucím pracovníkem.“⁸¹

V odborných pracích psaných o homosexualitě za minulého režimu se v souvislosti se zneužitím závislosti v rámci TČ homosexuálního pohlavního styku téměř vždy citoval článek z Kriminalistického sborníku o výchovné pracovníci pracující v Institutu pionýrské organizace SSM, která páchala tuto trestnou činnost na děvčatech jí svěřených na pionýrských táborech, kde se s nimi „vzájemně pohlavně ukájela.“ Tato žena si vybírala dívky „fyzicky vyspělé, bezkéžého vzhledu,“ u kterých si postupně získala jejich důvěru a často si měla vymýšlet, že je těžce nemocná, čímž zneužívala důvěry a soucitu svých obětí. Tuto činnost provozovala více než 2 roky. Znalci u ní „diagnostikovali homosexualitu“ a za trestné činy pohlavního styku s osobou téhož pohlaví dle § 244/1, ohrožování mravnosti mládeže dle § 217b

⁷⁶ ŠULEC, op. cit., s. 32.

⁷⁷ MATYS, K. *Trestní zákon, Komentář, II. Část zvláštní*. Praha, 1980, s. 746.

⁷⁸ ČERNÝ, op. cit., s. 87.

⁷⁹ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 6 T 134/1983, fol. 60–61. Odůvodnění rozsudku z 21. 2. 1984.

⁸⁰ Zkratky Revolučního odborového hnutí a Socialistického svazu mládeže.

⁸¹ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 6 T 134/1983, fol. 56–61. Rozsudek z 21. 2. 1984.

a pohlavního zneužití dle § 242/1 jí Okresní soud v Chrudimi odsoudil k trestu odnětí svobody na dva roky s podmíněčným odkladem na 4 roky.⁸²

V praxi se TČ stejnopohlavního styku při zneužití závislosti vyskytoval velmi málo. Černý provedl ve vztahu k příčinám homosexuality průzkum na území Středočeského kraje, který se týkal 320 osob, které byly alespoň jednou stíhány pro TČ stejnopohlavního styku, u nichž bylo zjištěno zneužití závislosti pouze v 1,57 % případů.⁸³ Vlastní archivní výzkum pracující se zhruba 40 případy TČ dle § 244 s takovým číslem prakticky koresponduje (ve 2,5 % případů bylo zjištěno zneužití závislosti).

4.3 TČ pohlavního styku s osobou téhož pohlaví spojené s poskytnutím a přijetím úplaty

V praxi⁸⁴ se nejčastěji⁸⁵ v souvislosti s TČ dle § 244 vyskytovalo jednání pachatele, které zakládalo skutkovou podstatu dle odstavce 2a, tedy pohlavní styk dvou osob stejného pohlaví za úplatu,⁸⁶ kdy se muselo jednat o úplatu související s pohlavním stykem. Úplatou byla myšlená jakákoliv odměna, kterou bylo možno vyjádřit v penězích, případně spočívala v poskytnutí jiných výhod (např. v poskytnutí stravy, pohoštění, dárků apod.), čin byl dokonán poskytnutím nebo přijetím úplaty za tento homosexuální styk.⁸⁷ Podle okolností konkrétního případu se mohlo také jednat o služby jako nocleh – což se objevovalo (spolu s poskytnutím stravy) velmi často.

V souvislosti se skutky stíhanými podle § 244/2a se setkáváme s pojmem homosexuální prostituce, což (nejen) podle sekundární literatury bylo označení nepřesné – považoval za prostitutu jen toho, kdo tuto „službu“ poskytoval⁸⁸, a nikoliv toho, kdo si ji „zaplatil.“ V praxi se totiž používal pro obě zúčastněné osoby (pro účely tohoto článku „poskytovatel“ a „zákazník“) stejný pojem. Přitom určitá analogie se nabízí u heterosexuální prostituce, kde také nazýváme prostituující osobou pouze tu, jenž přijímá úplatu, obvykle ženu (poskytovatelku) označujeme coby prostitutku a jejího „zákazníka“ za socialismu zpravidla muže, jenž za tuto sexuální službu poskytuje odměnu, prostitutem v žádném případě nenazýváme. Důležité je na tomto místě připomenout, že heterosexuální prostituce,⁸⁹ na rozdíl od té homosexuální, nebyla v zákoně explicitně upravena (neměla „svůj paragraf“ v trestním

⁸² KREJCAR, Z. Zneužívání důvěry k provádění homosexuality. *Kriminalistický sborník*. Praha, 1976, roč. 20, č. 2, s. 111–113.

⁸³ ČERNÝ, 1972, op. cit., s. 137.

⁸⁴ ČERNÝ, 1972, op. cit., s. 88; Vlastní archivní výzkum.

⁸⁵ Černý k četnosti různých forem TČ dle § 244 provedl výzkum na území Středočeského kraje, který se zabýval 320 pachateli TČ stejnopohlavního styku, z něhož vyplynulo, že z celkového počtu pachatelů spáchalo TČ pohlavního styku s osobou téhož pohlaví za úplatu dle § 244/2a celkem 91,44 %. ČERNÝ, op. cit., s. 133–137.

⁸⁶ Stejně jako v § 244/1 zde byla stanovena trestní sazba od 1 roku do 5 let.

⁸⁷ ANDĚL, op. cit., s. 77–78.

⁸⁸ ČERNÝ, op. cit., s. 27.

⁸⁹ Heterosexuální prostituce byla v socialistickém Československu prováděna výhradně ženami, jejichž zákazníci byli prakticky pouze muži. DOBEŠ, M. Prostitution as a Special Form of the Offence of Social Parasitism in Socialist Czechoslovakia. *Journal on European History of Law*. London: STS Science Centre Ltd., 2022, roč. 13, čís. 1, s. 80–95.

zákoníku), z čehož jasně vyplývá, že homosexuální prostituce znamenala pro tehdejší režim větší nebezpečí než prostituce heterosexuální⁹⁰ a podle tehdejšího vnímání byla z pohledu morálky také více zavrženíhodná,⁹¹ což se nejspíš odráželo i v trestní sazbě, kdy za stejnopohlavní styk za úplatu byl stanoven trest od jednoho roku do pěti let (takže i minimální sazba), tak za heterosexuální prostituci coby formu příživnictví byla stanovena (pouze) maximální sazba tří let odnětí svobody. Heterosexuální prostituce byla stíhaná coby přečin příživnictví dle § 10 zákona č. 150/1969 Sb. o přečinech a dle § 203 TZ jako TČ příživnictví, protože skutková podstata tohoto deliktu stíhala pachatele za „*nekalý způsob obživy*“, mezi něž se prostituce typicky řadila.⁹²

Dalším velkým rozdílem mezi homosexuální a heterosexuální prostitucí (na který již bylo upozorněno) bylo, že za heterosexuální prostituci (na základě ustanovení o příživnictví) byla postižitelná pouze osoba poskytující sexuální služby.⁹³ „Zákazníci“ prostitutek vystupovali v procesech pouze jako svědci a často na základě jejich svědeckých výpovědí docházelo k odsouzení prostitutky. Už v této době si někteří autoři pokládali otázku, proč tomu tak je, když vlastně ti „zákazníci“ vytvářeli vhodné podmínky pro prostituci a jejich „činnost byla přece stejně společensky nebezpečná“, jako činnost prostitutek.⁹⁴ Jeden z tehdejších autorů například volal po zvláštním ustanovení trestního zákona, který by dopadal pouze na heterosexuální prostituci a postihoval by právě i zákazníky prostitutek. Za vzor dával právě ustanovení § 244/2a TZ, které dopadalo na homosexuální prostituci.⁹⁵ K postihu zákazníků prostitutek však nakonec nikdy nedošlo. Více ke vztahu homosexuální prostituce a příživnictví, včetně konkrétních trestních řízení týkajících se jak TČ stejnopohlavního styku za úplatu, tak deliktu příživnictví, je uvedeno dále.

Při naplnění znaků skutkové podstaty TČ stejnopohlavního styku s osobou stejného pohlaví za úplatu vystupovaly zpravidla dva subjekty – homosexuál, který úplatu poskytoval v souvislosti s pohlavním stykem, a jeho partner, který za pohlavní styk úplatu přijímal, přičemž trestně odpovědní byli oba. Podle tehdejších autorů bylo běžné, že poskytovatel homosexuální prostituce sám homosexuálně orientovaný nebyl – poskytoval tuto službu výlučně ze ziskových úmyslů⁹⁶ ve snaze získat nějaký prospěch, a jinak žil v pohlavní sféře heterosexuálně.⁹⁷ Jak také potvrdil vlastní archivní výzkum, šlo zejména o osoby, které se (dlouhodobě) vyhýbaly „pocitivé“ práci a mnohdy souběžně s TČ dle § 244/2a páchaly i další trestnou činnost,⁹⁸

⁹⁰ KUPKA, F., K některým problémům boje s příživnictvím. *Kriminalistický sborník*. Praha, 1971, roč. 15, č. 5, s. 276.

⁹¹ TOMÁNKOVÁ J., Kriminologická a trestně právní problematika výskytu a postihu příživnictví v ČSSR. *Universitas: revue Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně*. Brno, 1986, roč. 19, čís. 4, s. 23–24.

⁹² MATYS, 1975, op. cit., s. 676–679.

⁹³ HAVELKOVÁ B., Genderová rovnost v období socialismu. In: BOBEK, M., MOLEK, P., ŠIMÍČEK, V. a kol. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno, 2009, s. 196. ISBN 978-80-210-4844-7.

⁹⁴ JELÍNEK, J. *Příživnictví*. Rigorózní práce. Praha: PF UK, 1980, s. 57.

⁹⁵ KUPKA, op. cit., s. 274–278.

⁹⁶ ČERNÁ, Š. *Boj s příživnictvím a jeho prevence*. Diplomová práce. Praha: PF UK, 1984, s. 22.

⁹⁷ ČERNÝ, V. Problémy homosexuální prostituce. *Kriminalistický sborník*. Praha, 1979, roč. 23, č. 9, s. 560–563.

⁹⁸ ČERNÝ, 1973, op. cit., s. 32.

zejména již zmíněný delikt příživnictví,⁹⁹ občas TČ kuplířství a mnohdy také jinou majetkovou trestnou činnost. Černý k homosexuální prostituci dodal, že její nejzávažnější problém byl, že se jí dopouštěly osoby mladistvé nebo blízké věku mladistvých.¹⁰⁰ S podobným závěrem přišel výše zmiňovaný Nedoma již v roce 1962, kdy navrhol, aby takové případy byly řešeny zákazem pobytu mladistvým pachatelům ve velkých městech, protože velkoměstské prostředí bylo výhradním místem existence takového chování.¹⁰¹

Stejně jak uváděli doboví autoři, tak i v rámci archivního výzkumu v AHMP se s přehledem nejvíce případů TČ pohlavního styku s osobou stejného pohlaví objevovalo ve formě dle § 244/2a, tedy homosexuálního styku za úplatu. V případě, který dokresluje dobovou atmosféru i problematiku stíhání homosexuální prostituce a příživnictví, byli obžalováni tři muži – 23letý Marcel M. (jako homosexuální prostitut – tedy poskytovatel pohlavního styku) a 45letý Norbert N. s 55letým Otto O. („zákazníci“ Marcela M.) První jmenovaný Marcel M. několik měsíců nepracoval a živil se tím, že se pohlavně stýkal s různými muži za úplatu a dále se živil různou majetkovou trestnou činností – konkrétně šlo o rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví a podvody. Tento muž původně pracoval na dole Mír v Ostravě, kde měl však časté absence, až nakonec přestal bez udání důvodu do zaměstnání úplně docházet. Z Ostravy odjel do Prahy a zde žil dle tehdejších konotací „*příživnickým způsobem života*.“ Pod různými záminkami vylákal od svých známých peněžní půjčky, které nevracel. Zároveň v obchodě ukradl tranzistorové rádio, které následně prodal. Získané prostředky mu k životu nestačily, a tak se uchýlil k (podle soudu) „závažnější“ trestné činnosti. Při potulkách Prahou se seznamoval s homosexuály, se kterými měl pohlavní styky, za které dostával krom peněz také jídlo a pití. Takto se v lednu seznámil i s Norbertem N. Tomu řekl, že projíždí Prahou, vlak mu jede až ráno, má hlad a je mu zima. Norbert N. pozval Marcela M. do svého bytu, kde spolu měli pohlavní styk. Za tento pohlavní styk nebyla dle svědeckých výpovědí poskytnuta žádná „odměna“. K odměně došlo až za měsíc, kdy se oba náhodou opět potkali v Praze. Marcel M. u Norberta N. zase přespál a došlo mezi nimi k pohlavnímu styku. „Na rozloučenou“ mladší z mužů obdržel 75 korun a byla mu starším z mužů také zaplacená útrata v restauraci. Ten samý měsíc se Marcel M. na hlavním vlakovém nádraží v Praze seznámil také s Ottou O. Marcel M. byl podle svých slov hladový a vymrzlý, a tak ho Otto O. vzal k sobě do bytu, kde mu uvařil polévku. Během noci mezi nimi došlo k pohlavnímu styku. Po 3 dny pak Otto O. poskytoval Marcelovi M. stravu a drobné peněžité částky (celkem 25 korun) a docházelo mezi nimi k pohlavním stykům. Poté od něj odešel. Marcel M. u soudu svoji trestnou činnost plně doznal a usvědčil i oba spoluobžalované.

Soud konstatoval, že společenská nebezpečnost jednání obžalovaných je značná. „Zákazníci“ z tohoto případu již byli pro mravnostní delikty stejné podstaty trestáni. Dokonce oba byli

⁹⁹ ŠULEC, op. cit., s. 54.

¹⁰⁰ Černý v tomto svém článku neopomněl přidat ideologický, protizápadní rozměr, když uvedl: „*Je nepochybné, že problémy homosexuální prostituce jsou v západních státech daleko tížší než u nás. V některých kapitalistických státech zejména v USA dosahuje homosexuální prostituce broživých rozměrů.*“ ČERNÝ, 1979, op. cit., s. 562.

¹⁰¹ NEDOMA, K. Homosexuální prostituce u mladistvých. *Československá psychiatrie*. Praha, 1962, roč. 58, č. 5, s. 312–314.

v minulosti pro homosexualitu propuštění z pracovního poměru, což byla pro soud z hlediska viny a trestu přítěžující okolnost. Norbert N. i Otto O. byli odsouzeni k nepodmíněným trestům. Norbert N. k 18 měsícům trestu odnětí svobody, Otto O. k 1 roku odnětí svobody, oba pro spáchání trestného činu pohlavního styku s osobou téhož pohlaví za úplatu dle § 244/2a.

Marcel M. (v tehdejších konotacích býval takový člověk běžně označován jako „*příživník, parazit, prostitut, zloděj nebo podvodník*“) byl odsouzen pouze k podmíněnému trestu odnětí svobody v trvání dvou let s podmíněčným odkladem na 4 roky. A to mu byly krom trestného činu pohlavního styku s osobami téhož pohlaví prokázány též trestné činy příživnictví, podvodu a rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví. Soud to odůvodnil tím, že „pomohl odhalit závažnou trestnou činnost“ dalších pachatelů (zmiňovaných Norberta N. a Otty O.)¹⁰²

Pokud by v tomto případě byl první jmenovaný 23letý Marcel M. žena – tak by zbylí dva muži u soudu vystupovali maximálně jako svědci, rozhodně by nemohli být z ničeho obviněni ani odsouzeni. Z dnešního pohledu tento případ působí přinejmenším nespravedlivě a rozhodnutí soudu homofobně.

Vzhledem k tomu, že kategorie pachatelů trestného činu pohlavního styku s osobou stejného pohlaví za úplatu se vyskytovala s přehledem nejčastěji, je této kategorii také v tomto příspěvku věnována největší pozornost. Pro širší pochopení této problematiky byly rozděleny jednotlivé případy podle jejich společných znaků do kategorií podle toho, zda šlo o případy samostatného TČ dle § 244/2a, nebo o případy souběhu s pohlavním stykem s osobou téhož pohlaví mladší 18 let, zda pachatel spáchal k tomuto TČ i jinou trestnou činnost. V tehdejší praxi šlo nejčastěji o delikt příživnictví a majetkovou trestnou činnost a na posledním místě je skupina případů, kdy byl obžalovaný z trestného činu stejnopohlavního styku za úplatu u soudu zproštěn.

Není bez zajímavosti, že se TČ dle § 244/2a ve velké většině případů nevyskytoval v prosté podobě, kdy by trestní řízení probíhalo čistě jen pro tento trestný čin a žádný další delikt. Bylo tomu tak jistě i z důvodu složitosti odhalování této trestné činnosti, jak je naznačeno i na jiných místech v tomto článku. Ukázkou, kdy byl pachatel odsouzen pouze pro přijímání úplaty za homosexuální styk, byl případ 22letého dělníka Lukáše M. Tento muž se znal 3 roky s 52letým topičem Martinem N., jenž celou dobu, kdy se znali, dával Lukášovi M. dárky (oděv, drobné peněžní částky...). Během této doby se dokonce mladší z mužů, spolu se svou manželkou a synem, ke staršímu nastěhoval (protože do té doby bydleli s manželkou každý u svých rodičů a chtěli bydlet spolu, ale neměli dostatek peněz na jiný pronájem). Martin N. však později manželku i syna Lukáše M. (údajně pro vzájemné neshody) ze svého bytu vyhodil, ale pořád chtěl, aby s ním bydlel sám Lukáš M., protože v něm měl vidět „svého syna“, a když se od něj i on po měsíci odstěhoval, tak mu pořád posílal dopisy, aby se za ním vrátil. Už v době, kdy spolu bydleli, tak starší z mužů zval mladšího k sobě do kotelny na Václavské náměstí, kde pracoval, a tam po něm žádal pohlavní styk. Lukáš M. podle svých vlastních slov „celou dobu věděl, že Martin N. je buzerant. Říkal mi, že nebudu škodný,

¹⁰² AHMP, OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 3 T 163/1963, fol. 69–73. Rozsudek z 24. 10. 1963.

že mi za to dá 100 korun, já jsem tedy souhlasil, navíc jsem potřeboval byt, připouštím ale, že Martin N. poskytnutí nájmu pohlavním stykem nepodmiňoval [...] Martin N. se onanoval, u tobo mne osabával na přirození, a to si také vkládal do úst. Když u něj došlo k výronu semene, tak tobo nechal, potom mi dal slíbených 100 korun a já jsem šel domů. Asi dva měsíce po tomto k této věci došlo ještě jednou za stejných podmínek [...] Peníze jsem nepotřeboval a dělal jsem to jenom proto, že mě vždy přemluvil [...] Ještě jsem se divil, že mi dává tolik peněz, když jsem vlastně nic nedělal [...] Chtěl to na mě ještě v několika případech, ale já jsem to odmítl [...] Když jsem to jednou odmítl, tak vyhodil mou manželku z bytu, a snad to bylo také kvůli tomu [...] V dopisech mi neustále vyhrožoval, že jestli se k němu nevrátím, že na mě udá moji trestnou činnost, to že nepracuji a nepřispívám na dítě.“¹⁰³ Nakonec opravdu Martin N. napsal dopis na Veřejnou bezpečnost, ve kterém vyličil, co se mezi oběma muži dělo a další údajné prohršky Lukáše M., ačkoliv věděl, že bude sám trestně stíhán pro poskytování úplaty za stejnopohlavní styk.¹⁰⁴ Soud však trestní stíhání proti Martinu N. zastavil na základě zjištění, že Martin N. nebyl za své jednání trestně odpovědný. Bohužel z rozsudku nelze dále vyčíst, na základě jakých důvodů tak soud ve vztahu k Martinu N. učinil. Naopak Lukáš M. byl odsouzen ke dvouletému nepodmínečnému trestu odnětí svobody pro TČ dle § 244/2a, kdy při úvaze o vině a trestu soud přihlédl k zvýšené nebezpečnosti jednání Lukáše M., který po delší dobu zneužíval citové závislosti svědka Martina N. na svou osobu a přijímal od něj různé finanční a věcné dary (vč. tuzexové bundy a džínů, italských bot nebo motorky), k tíži obviněného také hrálo to, že byl v minulosti 4x trestně stíhán pro majetkové trestné činy, zanedbání povinné výživy a přečin proti pracovní kázní.¹⁰⁵

4.3.1 TČ homosexuálního pohlavního styku za úplatu v souběhu s pohlavním stykem s osobou téhož pohlaví mladší 18 let (souběh § 244/1 a § 244/2a)

Kombinace trestného činu stejnopohlavního styku s osobou mladší 18 let a TČ stejnopohlavního styku za úplatu byla jádrem případu 53letého Waldemara W. a 17letého Slávka S., který byl toho času na útěku z Domova výchovy mládeže (DVM) v Obořišti. Slávek S. na útěku páchal majetkovou trestnou činnost (krádeže v garážích, vloupání do automobilů) a pohlavně se stýkal s různými muži za úplatu. Takto se také potkal na Václavském náměstí v Praze s Waldemarem W., kterému prozradil, že nemá kde spát. Starší z mužů ho proto vzal na týden k sobě a za pohlavní styk mu dal 16 korun. Soud Waldemarovi W. za TČ pohlavního styku s osobou téhož pohlaví, za který poskytl úplatu dle § 244/2a a za TČ pohlavního

¹⁰³ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 5 T 64/1980, fol. 42–44. Dodatek k výsledku obviněného z 21. 5. 1979.

¹⁰⁴ Martin N. to vysvětlil slovy: „... Nešlo jen o pohlavní styk, ale o to abych měl skutečného přítele, abych nebyl sám [...] Když jsem uviděl Lukáše M., věděl jsem, že je to ten pravý [...] měl jsem ho prostě strašně rád, mně stačilo, že byl u mě, že jsem pro něj mohl uvařit, starat se o něj, prostě mu pomáhat, kde to bylo možné [...] pořád jsem se o něj zajímal a dozvěděl jsem se, že nepracuje, má cikánskou známost, která s ním čeká děcko, on nepracuje, neustále je po hospodách, žije na poměrně na vysoké noze a nevěděl jsem, kde na to bere peníze, měl jsem jenom strach, že bude dělat prostitutka nebo ještě hůře, že začne krást. Viděl jsem prostě, že se ocitá na šikmé ploše, začal jsem mu tedy psát dopisy, psal jsem jemu, jeho manželce, jeho nové známosti, a nakonec i bezpečnosti [...] Účelem prvních dopisů bylo, aby se ke mně vrátil, bylo to ode mě zoufalství, protože mě opouštěl [...] Báľ jsem se, že bude chodit s jinými nebo bude páchat trestnou činnost, protože nepracoval a pocho-pitelně potřeboval peníze...“ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 5 T 64/1980, fol. 66–72. Protokol o výsledku obviněného Martina N. z 17. 10. 1979 a z 24. 10. 1979.

¹⁰⁵ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 5 T 64/1980, fol. 139–141. Rozsudek z 16. 5. 1980.

styku s osobou téhož pohlaví mladší 18 let dle § 244/1 vyměřil roční trest odnětí svobody s dvouletým odkladem, což byl defacto nejnižší možný udělovaný trest – soud konstatoval, že při výměře trestu přihlédl „*ke třídnímu profilu Waldemara W.* [byl z dělnické rodiny] *a i když byl již pro stejný TČ trestán*“ (dvakrát), tak se po delší dobu choval řádně a jelikož bylo jeho pracovní zapojení hodnoceno velmi kladně, tak „*nebylo v zájmu obžalovaného, ani v zájmu společnosti vytrhávat ho z pracovního procesu.*“ Zato Slávek S. byl za TČ dle § 244/2a a za TČ krádeže dle § 247/1 i jako mladistvý odsouzen k šesti měsícům odnětí svobody nepodmíněně.¹⁰⁶ Tento trest mu byl za 2 měsíce zvýšen na roční nepodmíněný trest odnětí svobody, protože bylo zjištěno, že se v inkriminovanou dobu také dopustil krádeže telefonních kabelů (TČ rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví dle § 132) a TČ užívání cizí věci dle § 249 TZ (s dalšími dvěma chovanci DVM, toho času na útěku, odcizili auto, aby se projeli a následně havarovali a způsobili škodu 23.000 korun).¹⁰⁷ Není bez zajímavosti, že stíhání Waldemara W. bylo zapříčiněno udáním od Slávka S., který takto udal Veřejné bezpečnosti všechny homosexuály včetně jejich adres,¹⁰⁸ kteří mu za pohlavní styk poskytli úplatu (v dalších případech se mělo jednat o nízké částky okolo 5 korun, jídlo a pivo).

Další případ, kdy byly zároveň spáchány trestné činy dle § 244/2a a § 244/1, se týkal obžalovaného 29letého topiče Štěpána Š. a „poškozeného“ 16letého Prokopa P. Tito dva se náhodně potkali u veřejných toalet na Václavském náměstí, kde Štěpán Š. oslovil Prokopa P., aby s ním šel za účelem pohlavního styku do nedaleké kotelny, v níž starší z účastníků pracoval, což Prokop P. odmítl, ale na nabídku jít na toaletu do zdravotního střediska již reagoval kladně. Tam mezi nimi došlo k pohlavnímu styku, za který Prokop P. obdržel 10 korun. Takto se u toalet na Václavském náměstí potkali opět za necelý měsíc, a měli spolu styk na toaletě (v hotelu Evropa na tomto náměstí), za který dostal Prokop P. 5 korun. Když se za další dva dny opět takto potkali a odcházeli společně na toaletu, byli zadrženi příslušníkem Veřejné bezpečnosti. Jmenované činy oba doznali. Štěpán Š. byl shledán vinným, že ve dvou dokonaných případech a v jednom případě ve stadiu pokusu se po dovršení svých 18 let pohlavně stýkal s osobou téhož pohlaví mladší než 18 let, přičemž této osobě za pohlavní styk poskytl úplatu, čímž spáchal TČ pohlavního styku s osobou téhož pohlaví dle § 244/1 a § 244/2a a pokusu téhož TČ a odsouzen byl k trestu odnětí svobody v trvání dvou let s podmíněným odkladem na zkušební dobu čtyř let. Není úplně bez zajímavosti, že Prokop P. u svého prvního výslechu vypovídal, že Štěpána Š. po jejich prvním setkání

¹⁰⁶ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 4 T 90/1963, fol. 63–66. Rozsudek ze 4. 7. 1963.

¹⁰⁷ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 2 T 76/1963, fol. 77–83. Rozsudek z 13. 9. 1963.

¹⁰⁸ Kromě Waldemara W. nahlásil další 3 muže, z nichž jednoho se nepodařilo vypátrat a s dalšíma dvěma (31letý doktor filosofie a 75letý důchodce) bylo následně zahájeno trestní řízení, které však bylo zastaveno, protože při konfrontaci mezi nimi a Slávkem S. nebylo jednoznačně prokázáno, že se jednalo o osoby, se kterými se pohlavně stýkal a oba zmínění muži trestnou činnost popřeli. AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 4 T 90/1963, fol. 65. Usnesení o zastavení trestního stíhání ze 4. 5. 1963.

sám také vyhledával, což u soudu následně, pravděpodobně po intervenci svého otce právníka,¹⁰⁹ popřel.¹¹⁰

4.3.2 Trestný čin homosexuálního styku za úplatu v souběhu s deliktem příživnictví

Trestný čin pohlavního styku s osobou téhož pohlaví za úplatu svou povahou i charakteristikou často souvisel i s jinou trestnou činností. Zpravidla docházelo k trestnímu stíhání sledovaného trestného činu k souběhu s dalšími trestnými činy, nejčastěji s trestným činem a přečinem příživnictví,¹¹¹ podle Šimoníkové se *homosexuální jedinci* nezřídka dopouštěli také TČ výtržnictví dle § 202 a TČ ohrožování pohlavní nemocí,¹¹² s čímž však provedený archivní výzkum nekoresponduje. V rámci vlastního archivního výzkumu se většina zkoumaných případů týkajících se homosexuálního styku za úplatu týkala také trestného činu či přečinu příživnictví. Příživnictví¹¹³ byl institut trestního práva typický pro socialistické Československo. Účelem tohoto trestného činu dle § 203¹¹⁴ TZ bylo trestat ty lidi, kteří se soustavně vyhýbali poctivé práci a zároveň si prostředky k obživě opatřovali

¹⁰⁹ Otec Prokopa P. také napsal dlouhý dopis na Obvodní oddělení VB, které se případem zabývalo, jehož část je zde pro dokreslení dobové atmosféry citována: „Jako otec zneužítoho synka [...] dovoluji si k případu uvést toto: Prokop vyrůstal v řádném rodinném prostředí [...] rodiče žijí životem řádně pracujících [...] já působil jako právník a politicko-výchovní pracovník v býv. Lidovém družstvu [...] jsem členem ROH, ČSČP a ČSČK [...] matka je zapracovanou dělnicí, členkou kolektivu soutěžících o titul RSP a v minulém měsíci byla vyhodnocena jako nejlepší pracovnice kolektivu, je též organizována v ROH a v ČSČP. Na vývoj Prokopa má také vliv starší bratr [...] člen ČSM, kandidát KSČ toho času ve výkonu základní vojenské služby, kde byl povýšen na svobodníka [...] nikdo z rodičů ani z příbuzných v linii přímé neměl živnost, já sám vystudoval při zaměstnání [...] Prokop na devítiletce dosáhl v prospěchu na vyznamenání a byl nejlepším z chlapců ve třídě. Uplatnil se v STM v PO ve 4. třídě byl vedoucím družiny [...] praporečnickem oddílu PO, prvním z pěti žáků přijatých do ČSM, kde byl zvolen předsedou výboru, účastní se schůzí v místě bydliště [...] v 9. třídě navštívil Makarenkovu hru Vlajky na věžích, z mravů měl 1 [...] záhy jevil zájem o manuální práci, čte technické a vědeckopopulární časopisy určené pro mládež [...] v domě je velmi oblíbený, ke starším lidem je úslužný a snaží se jim vyhovět, což někdy až přesahuje meze loajálnosti [...] Nikdy jsme nepozorovali v jeho vývoji, a zejména v pohlavním vývoji nějakých úchylek. Asi před rokem jsem zjistil, že si koupil brožuru prof. Hyního o mladém mužství, která je velmi dobrým vysvětlením pohlavní otázky pro mladé jinochy [...] K svému případu se mi přiznal. Vysvětlil jsem mu velmi podrobně případ z hledisek trestněprávních, mravních i občanského soužití. Dal jsem mu taky přesný návod, jak by si měl počínat, kdyby se podobná nabídka jako od Štěpána Š. snad měla někdy opakovat. Chlapec mě velmi pozorně vyslechl a dal mi slib, že se podobných styků v budoucnosti vysťhává [...] Věřím, že případ pro něj bude výstrahou na celý život a že se již nikdy nedá zlákat k podobnému chování, ke kterému byl sveden [...] Se zřetelem na tyto skutečnosti, které jsou pravdivé, se zřetelem na to, že malá peněžní odměna mu byla vnucena v rozrušení, a že si neuvědomil nedůstojnost takového počínání, takže stupeň nebezpečnosti pro společnost je malý, zdvořile žádám, aby případ, pokud se syna Prokopa týče, byl uložen, nečiněno o tom blášení na učilišti ani podniku a aby případné řízení proti pachateli Š.Š. se konalo s vyloučením veřejnosti. Vynasnažíme se, seč budou naše síly, aby se z Prokopa stal řádný a platný člen naší socialistické vlasti.“ Podepsání matka a otec. AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 4 T 108/1963, fol. 13–14. Žádost z 10. 4. 1963.

¹¹⁰ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 4 T 108/1963, fol. 32–34. Rozsudek ze 3. 7. 1963.

¹¹¹ ŠULEC, op. cit., s. 54 a vlastní archivní výzkum.

¹¹² ŠIMONÍKOVÁ, A. *Psychické a psychopatické zvláštnosti deviantů při páčání sexuálních deliktů a taktika vyšetřování*. Diplomová práce. Brno: Právnická fakulta UJEP, 1988, s. 15.

¹¹³ K příživnictví více viz VLČEK, M. *Příživnictví v československém trestním právu*. Praha: Academia. 1985. DOBEŠ, M. *Příživnictví – právněhistorický vývoj tohoto institutu na našem území*. Diplomová práce. Brno: PrF MU, 2020.

¹¹⁴ Znění zákonné úpravy trestného činu příživnictví bylo několikrát změněno, nejdelší dobu platil § 203 ve znění: „Kdo se soustavně vyhýbá poctivé práci a dává se někým vydržovat, nebo si prostředky k obživě opatřuje jiným nekalým způsobem, bude potrestán odnětím svobody až na 3 léta.“

nekalým (až nelegálním) způsobem. V roce 1970 byl přijat zákon č. 150/1969 Sb., o přečinech, jenž implementoval přečin příživnictví v rámci § 10,¹¹⁵ který na rozdíl od trestného činu dle § 203 neobsahoval ustanovení o vyhýbání se poctivé práci a pouze trestal až jedním rokem odnětí svobody ty pachatele, kteří si, byť částečně opatrovali prostředky nekalým způsobem. Vzhledem k tomu, že prostituce patřila mezi jeden z nejtypičtějších¹¹⁶ způsobů nekalé obživy, znamenalo toto ustanovení, že každý, kdo se dopustil prostituce v roli jejího poskytovatele – tedy „*propůjčl své tělo za odměnu zpravidla k pohlavnímu styku*“,“¹¹⁷ at' už k heterosexuálnímu nebo homosexuálnímu, spáchal delikt příživnictví – at' už ve formě trestného činu nebo přečinu. Takže v této souvislosti je třeba zmínit, že ve vzájemném vztahu mezi ustanoveními o příživnictví a ustanovením dle § 244/2a docházelo k jednočinnému souběhu, i když obě zákonná ustanovení chránila stejné společenské vztahy – stejný individuální objekt.

Příklad člověka označovaného dobovou terminologií coby „*příživníka, parazita, či cizopasnika*“, lze spatřovat v případě 25letého Xavera X., který přestal docházet do zaměstnání (podle svých slov kvůli nízkému platu a osobním sporům), čímž chtěl dosáhnout dohody o rozvázání pracovního poměru (zaměstnavatel mu toto rozvázání nechtěl umožnit). Xaver X. se následně potuloval po velkých československých městech (Brně, Bratislavě a především po Praze). V těchto městech se na vlakových nádražích seznamoval s homosexuály, u kterých pak přespával a nechával se od nich živit. Za to se jim propůjčoval k pohlavním stykům, za které také dostával peníze. Podle svých slov se takto seznámil asi se třiceti homosexuály, nejčastěji na pražském nádraží Praha-střed (dnešní Masarykovo nádraží).¹¹⁸ První takový případ popsal tak, že seděl před hlavním nádražím na lavičce v parku, přišel k němu muž, který se mu představil jako Láďa a pozval jej na jídlo. Vzal jej k sobě domů na Jižní město, kde mu ukázal pornočasopis s homosexuální tematikou. Následně si nechal Xaver X. od Ládi provést felaci, protože „*mu bylo jasné, že pokud se nenechá, vyhodí ho a nebude mít kde přespát*.“ Takto to mělo jít týden, Xaver X. dostal dohromady 60 korun a odjel na nádraží Praha-střed, kde se seznámil s jiným homosexuálem, u kterého následně přebýval. Takto žil dalších 8 měsíců, převážně navazoval známosti na zmíněném nádraží. Za pohlavní styky dostával mezi 20 a 150 korunami. Nejdéle bydlel a nechával se živit od homosexuála po dobu 4 měsíců, jinak

¹¹⁵ Celé znění skutkové podstaty přečinu příživnictví dle § 10 zákona o přečinech: „*Pro přečin příživnictví bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem do výše 5 000 Kčs nebo propadnutím věci, kdo si opatřuje, byť částečně, prostředky k životu nekalým způsobem.*“

¹¹⁶ Mezi další způsoby nekalé obživy patřila např. žebrota, organizování a hraní hazardních her ve větším rozsahu, majetková trestná činnost, nepovolené podnikání, práce pro soukromníky za vysoké odměny (tzv. melouchy), tzv. vekslování aj.

¹¹⁷ ROLENC, O. § 243a Kuplířství. In: GLOGAR, R. *Trestní zákon komentář*. Praha, 1958, s. 601.

¹¹⁸ Nejčastější místo, kde se setkávali (seznamovali) pachatelé sledovaných případů TČ dle § 244, zejména pak homosexuální prostitutky a jejich „*zákazníci*“, (které následně řešil OS pro Prahu 1) bylo právě vlakové nádraží Praha-střed – zejména tamní veřejné záchodky. Schindler uvedl, že: „*Pro mnoho homosexuálů socialistické éry byl sex/seznámení se na veřejných záchodech nenáviděná, ale jediná možnost, jak navázat kontakt s jinými homosexuály, i když jen za účelem rychlého vybití.*“ Schindler také pro zajímavost dodává, že k tomu přispívala častá bezplatnost, případně nízká cena za užívání těchto míst (na rozdíl např. od veřejných lázní). Stejný autor uvádí vzpomínku jednoho respondenta svého výzkumu homosexuality na našem území, na úplatnou „*bajzlbábu*“ z nádraží Praha-střed, která s homosexuály spolupracovala a měla „*pro případ takové potřeby*“ rezervovánu jednu záchodovou kabinku. SCHINDLER, op. cit., s. 345–352 a 383.

„chodil jen na jednu noc s různými homosexuály“ (policii uvedl jména a adresy těch homosexuálů, kteří jej u sebe za pohlavní styky nechávali). Za trestný čin dle § 244/2a a příživnictví dle § 203 mu soud udělil roční trest výkonu odnětí svobody s tříletým podmíněným odkladem a také pětiletý zákaz pobytu na území hlavního města Prahy.¹¹⁹ Zajímavý až úsměvný také je fakt, že tento muž se šel po devíti měsících této činnosti sám na onom vlakovém nádraží Praha-střed doznat na zdejší oddělení Veřejné bezpečnosti – s tím, že na sebe udává oznámení pro příživnický způsob života a styk s homosexuály za úplatu s tím, že takový způsob života ho již nebaví a rozhodl se řešit svoji životní situaci takto radikálně. Předtím si podle svých slov dal 10 piv, aby k přiznání „dostal odvalu“. Za zmínku také stojí, že Xaver X. po tom všem uvedl, že se mu pohlavní styky s homosexuály hnusily, ale neviděl jiné východisko ze své situace.¹²⁰

Podobně odůvodňoval provádění homosexuální prostituce v jiném případě 20letý Rudolf S., který uvedl, že homosexuální styky za úplatu nabízel a prováděl, až když zůstal bez peněz („protože slyšel, že se za to platí“) a co je zajímavé – taky aby se podle vlastních slov „nedopustil příživnictví“,“¹²¹ čímž však společně s tím, že nedocházel měsíc a půl do zaměstnání, přečin příživnictví samozřejmě spáchal. Soudní znalci u tohoto pachatele, který měl 8 sourozenců (z nichž všichni starší byli v době jeho trestního stíhání ve výkonu trestu odnětí svobody), konstatovali zmenšenou přičetnost pro slaboduchost, což byla polehčující okolnost při úvaze o trestu, avšak pro přitěžující okolnosti (byl již dvakrát potrestán za majetkové TČ, měl špatnou pověst v místě bydliště a byl závislý na alkoholu) mu soud vyměřil 14 měsíční nepodmíněný trest odnětí svobody, ochranný dohled na 2 roky a psychiatrické léčení.¹²²

Jako typického příživníka páchající homosexuální prostituci soud spatřoval v 22letém Silvestru T., který měl homosexuální styk pro peníze nejméně v 16 případech. Tento muž většinou za jeden styk obdržel 50 korun, v některých případech měl homosexuální styk i s cizinci (ale jednalo se nejspíše o výjimku, protože v 40 sledovaných soudních spisech byl toto jediný případ, ve kterém se v pozici zákazníků objevovali cizinci). Pachatel si tady přišel na 20 až 50 západoněmeckých marek za jeden styk. Svě „zákazníky“ vyhledával v restauracích na Praze 1 a na Václavském náměstí u veřejných záchodků. Po svém posledním propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (také pro příživnictví) po dobu tří měsíců pracoval pouze týden, nechával se živit rodiči a přespával v čekárnách na nádražích. Navíc spáchal přečin maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 7a zákona č. 150/1969 Sb., protože měl plnit trest zákazu pobytu v Praze. Soud konstatoval, že Silvestr T. projednávanou činností bezprostředně navázal na předchozí způsob života, „což podstatnou měrou zvyšuje nebezpečnost jeho jednání a jedná se tak o speciálního recidivistu [...] o osobu žijící parazitním způsobem života vyhýbající se poctivě práci a prostředky k obživě si opatřuje zvláště nekalým způsobem.“ Z těchto důvodů mu byl vyměřen tříletý trest odnětí svobody, na 3 roky zakázán pobyt v Praze, a jelikož

¹¹⁹ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 5 T 174/1983, fol. 34–36. Rozsudek z 26. 8. 1983.

¹²⁰ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 5 T 174/1983, fol. 8–11. Protokol o výslechu obviněného z 16. 5. 1983.

¹²¹ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 6 T 12/1983, fol. 8, Znalecký posudek o duševním stavu Rudolfa S., z 23. 12. 1982.

¹²² AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 6 T 12/1983, fol. 56–59. Rozsudek z 26. 1. 1983.

„je patrné, že se jedná o osobu, která vlastními silami není schopna dostat se na cestu řádného života pracujícího člověka“, byl mu udělen také trest ochranného dohledu na 2 roky, spočívající v hlášení se v pravidelných termínech u orgánu vykonávající ochranný dohled, hlášení tomuto orgánu informace o zdrojích své obživy, trpění vstupu tohoto orgánu do svého obydlí a hlášení tomuto orgánu každé vzdálení z místa pobytu ve smyslu § 2 odst. 2 písm. b) zákona č. 44/1973 Sb. Soud trest ochranného dohledu zdůvodnil také slovy: „Obžalovaný má sklon k tomu pohybovat se po celém území republiky, je tedy na místě, aby v rámci jeho resocializace bylo výchovně působeno i ke odstranění tohoto jeho sklonu – byla mu tímto uložena povinnost nevzdalovat se z místa pobytu z okresu Česká Lípa bez předchozího souhlasu orgánu vykonávajícího ochranný dohled.“¹²³

Další typický příklad příživníka – homosexuálního prostituta – lze vidět na případu 20letého Tibora U., který se po dobu tří měsíců nechával živit svojí 18letou přítelkyní a svými rodiči, u kterých žil, a kterým tvrdil, že pracuje. Ti, když odhalili, že zaměstnání pouze předstírá, vyhodili jej z bytu, dali mu 1 000 korun a on od nich z Karviné odjel do Prahy, kde nejméně v 20 případech navázal známost s homosexuálně orientovanými muži, od kterých si nechával „sát přirození za 20 až 50 korun“, případně za stravu nebo ubytování. Jinak se zdržoval na nádražích, zejména na Praze-středu, a přespával v parcích. Do zaměstnání šel v této době jen účelově, aby získal razítko do občanského průkazu o pracovním poměru, ale víckrát již do zaměstnání nepřišel. Odsouzen byl pro TČ příživnictví dle § 203 a TČ stejnopohlavního styku za úplatu dle § 244/2a k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 18 měsíců, zákazem pobytu na území Prahy v trvání tří let a k jednomu roku ochranného dohledu.¹²⁴

„Rekordmanem“ v počtu „zákazníků“ byl v rámci dílčího archivního výzkumu provedeného k tomuto příspěvku 25letý Jaroslav K. Ten u výsledku uvedl, že za 5 měsíců, po které nepracoval a živil se homosexuální prostitucí, vystřídal 60 různých partnerů, kteří se „jím pohlavně ukájeli.“ Podrobně popsal, že se s nimi seznamoval v sadech před budovou hlavního vlakového nádraží v Praze a na nádraží Praha-střed, za pohlavní styk prováděný venku v parku dostával 20 až 25 korun, za celou noc v bytech svých zákazníků měl nastavenou cenu 100 korun. K osobě Jaroslava K. je zajímavé i to, že byl nalezen jako (zhruba) sedmileté těžce zraněné dítě v roce 1945 u Jablonce nad Nisou, jeho původ nebyl znám, pouze to, že v době nálezů mluvil pouze německy. Následně vyrostl v dětském domově v České Lípě, kde se naučil česky. Podle svých slov se stále cítil být Němcem, čemuž odpovídalo i to, že odmítl přijmout československé státní občanství. Poprvé byl potrestán v roce 1956, když se pokusil nelegálně překročit státní hranice právě do Německa. Dále byl již třikrát potrestán za TČ příživnictví, k čemuž dal zvláštní zřetel v odůvodnění rozsudku soud při tomto čtvrtém trestním stíhání pro tento delikt, který spáchal v jednočinném souběhu s TČ stejnopohlavního styku za úplatu dle § 244/2a: „... bylo bezpečně zjištěno, že obžalovaný soustavně páchá úmyslné trestné činy příživnictví, ač již byl pro takové TČ vícekrát potrestán. Rovněž pak skutečnost, že příživnictví opět začal páchat ihned jakmile vyšel z výkonu trestu naplňuje znaky ustanovení § 41b TZ a bylo tudíž nutno obžalovaného, pokud jde o TČ příživnictví uznat a kvalifikovat jako zvláště nebezpečného recidivistu [...] Společenská nebezpečnost činů Jaroslava K. jest vysoká. Obžalovaný je totiž osoba, která již dávno ztratila pocit nutnosti pracovat ve prospěch společnosti, naopak na úkor

¹²³ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 4 T 117/1980, fol. 54–57. Rozsudek z 22. 8. 1980.

¹²⁴ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 5 T 26/1980, fol. 50–53. Rozsudek z 28. 2. 1980.

socialistické společnosti žije a neštítí se páchat mravnostní delikty ve větším rozsahu, jen za tím účelem, aby nemusel pracovat [...] Soud dospěl k závěru, že pouze nepodmíněný trest odnětí svobody vyměřený v horní hranici trestní sazby vystihuje závažnost společenské nebezpečnosti obžalovaného“ a odsoudil jej k tříletému trestu.¹²⁵ Stojí za povšimnutí, že se soud prakticky v celém odůvodnění rozsudku věnoval pouze tomu, že Jaroslav K. řádně nepracoval a živil se nekale, čímž páchal příživnictví a o samotném TČ pohlavního styku s osobou téhož pohlaví (ač jej obžalovaný páchal v tak velkém rozsahu) se zmínil jen tak na okraj, z čehož je možné usuzovat, že soud považoval příživnictví za společensky nebezpečnější čin než homosexuální prostituci – přitom srovnáme-li trestní sazby za tyto činy, tak za příživnictví v roce 1963 hrozily pouze 2 roky odnětí svobody a za TČ pohlavního styku s osobou téhož pohlaví trest od 1 roku do 5 let odnětí svobody.

Všechny doposud jmenované pachatele příživnictví a TČ pohlavního styku s osobou stejného pohlaví za úplatu dle § 244/2a spojovalo to, že to byli heterosexuálně orientovaní muži, kteří v průběhu pohlavních styků za úplatu byli v pasivní roli – nechávali se od svých „zákazníků“ osahávat či orálně uspokojovat, za což následně dostávali odměnu. Takovýchto poskytovatelů homosexuální prostituce bylo nalezeno v rámci archivního výzkumu nejvíce, avšak i homosexuálně orientovaní pachatelé se objevovali jako v případě homosexuála Hynka I., který byl propuštěn z vězení pro příživnictví a stejnopohlavní styk za úplatu a hned poté navázal na tento život, seznamoval se náhodně s muži na Václavském náměstí v restauracích, veřejných toaletách a nádražích, se kterými měl pohlavní styky za úplatu (50 až 100 korun, případně za oblečení, mnohdy jen za přespání a jídlo), přiznal toto konání v 38 případech za 1,5 měsíce, kdy byl „z vězení venku“, kam jej soud znovu poslal na 2 roky pro přečin příživnictví dle § 10 zákona o přečinech (práci nehledal a nezajímal se o ni), přečinu maření výkonu úředního rozhodnutí (měl zakázán pobyt v Praze) a TČ stejnopohlavního styku za úplatu dle § 244/2a. Zároveň mu byl znovu zakázán pobyt v Praze na 5 let a přikázán ochranný dohled na jeden rok.¹²⁶

Podobný skutkový děj provázal případ Ivoše J., jenž *trpěl* podprůměrným intelektem, psychopatickou osobností a také dosti neradostným dětstvím, protože o něj rodiče nejevili zájem, takže vyrůstal v dětském domově. Dvacetiletý homosexuálně orientovaný Ivoš J. byl odsouzen k osmnáctiměsíčnímu trestu odnětí svobody pro TČ příživnictví, protože 2 měsíce nepracoval, odešel bezdůvodně ze zaměstnání v Českém Krumlově, potuloval se po celé ČSSR, zejména po Praze, kde vyhledával pohlavní styky s homosexuály, kteří mu na oplátku dávali drobné peněžní částky, hostili ho a platili mu alkohol. Jelikož měl z minulého odsouzení (2 roky předtím byl odsouzen také pro TČ příživnictví a stejnopohlavní styk za úplatu) zakázán pobyt v Praze, tak byl shledán vinným také z přečinu maření úředního rozhodnutí dle § 7a zák. o přečinech.¹²⁷

Poslední dva jmenované případy, kdy byli pachatelé homosexuálně orientováni, se od těch předchozích heterosexuálně orientovaných pachatelů lišily průběhem pohlavních styků, kdy

¹²⁵ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 3 T 104/1963, fol. 30–33. Rozsudek z 16. 7. 1963.

¹²⁶ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 5 T 256/1983, fol. 82–85. Rozsudek z 18. 11. 1983.

¹²⁷ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 1 T 165/1972, fol. 54–56. Rozsudek z 24. 11. 1972.

tito pachatelé nebyli pouze pasivními účastníky, kdy by se jejich „zákazníci“ pouze uspokojovali na jejich tělech, ale naopak byli aktivními účastníky v uspokojování sexuálních potřeb svých protějšků.

4.3.3 Homosexuální prostituce páchaná v souběhu s majetkovou trestnou činností

V souvislosti s homosexuální prostitucí a další trestnou činností se hodí uvést, že odhalování homosexuálních trestných činů bylo zpravidla obtížné. Důvod, proč byl § 244 typickým latentním druhem trestné činnosti, spočívalo v tom, že nejen pachatel, ale i takzvaný poškozený měli ve většině případů zájem na tom, aby tato činnost zůstala utajena jak před orgány činnými v trestním řízení, tak před veřejností. Z důvodu přísného utajování zakázaných styků v trestních řízeních vystupovalo často velmi málo svědků. Dle tehdejších autorů byla příčinou latentnosti také soudržnost homosexuálů.¹²⁸ Zájem na utajení stejnopohlavních styků měly z důvodu odsuzování homosexuality, i ty osoby, které by v konkrétním případě nebyly trestně odpovědné. V tom spočíval velký rozdíl oproti převážné většině jiných trestných činů, např. majetkových, kdy poškození a další svědci měli zájem na úspěšném vyřešení případu – na dopadením pachatele.¹²⁹

Podle zprávy o plnění usnesení ÚV KSČ k řešení problému prostituce z roku 1966 docházelo k „*zjišťování trestných činů homosexuality náhodně, zpravidla při vyšetřování jiné trestné činnosti*“.¹³⁰ Tak tomu bylo kupříkladu v případě 41letého Tomáše T., který pracoval jako sanitář v nemocnici Na Františku v Praze, kde se seznámil s 75letou Martou M., která zde byla měsíc hospitalizována. Tomáš T. se podařilo získat její důvěru a pod záminkou, že u ní před jejím návratem z nemocnice uklidí, získal klíče od jejího bytu v centru Prahy. Spolu se spoluobviněným 19letým Václavem V. této ženě postupně z bytu odcizili peníze, vkladní knížku a věci v celkové hodnotě přesahující 10 000 korun. Není bez zajímavosti, že se na tuto trestnou činnost přišlo s přispěním sousedky Marty M. a zdravotní sestry, která se o ni chodila starat – tyto ženy zavolaly na jmenované muže Veřejnou bezpečnost, když jim bylo podezřelé, že se u již z nemocnice propuštěné Marty M. zdržují a vybírají s ní její důchod (jenž jí také následně odcizili). Hned poté došlo k zadržení jmenovaných mužů a v rámci vyšetřování této majetkové trestné činnosti bylo zjištěno, že obviněný sanitář Tomáš T. se po dobu osmi měsíců pravidelně pohlavně stýká s Karlem K., kterému za pohlavní styky dával peníze, živil ho, nechával ho u sebe bydlet a platil jeho útraty. K tomuto se oba doznali. Dále bylo zjištěno, že onen zmiňovaný Václav V. páchal i další majetkovou trestnou činnost – okradl o několik věcí své dva spolubydlící na bytovně v Praze 6, kde bydlel, a také okradl některé své spolupracovníky v podniku, kde naposledy pracoval. Václav V. po dobu několika týdnů až do svého zadržení navazoval kontakt s homosexuálně založenými muži a za pohlavní styk, který s nimi měl, ho tyto muži živili, platili mu útraty. Zároveň byl necelé dva měsíce

¹²⁸ STACH, op. cit., s. 68.

¹²⁹ ČERNÝ, op. cit., s. 93.

¹³⁰ ABS, fond: Kolegium ministra vnitra, sign. A 2/3, inv. jedn. 111, Zpráva o plnění usnesení ÚV KSČ z 20. 12. 1966, s. 7.

bez pracovního poměru a nechával se vydržovat těmito homosexuálně založenými muži a dále si prostředky k obživě opatroval majetkovou trestnou činností. Z těchto důvodů byl prokurátorem obviněn krom trestného činu krádeže dle § 247/1 a trestného činu pohlavního styku s osobou téhož pohlaví za přijímání úplaty dle § 244/2a také z trestného činu příživnictví dle § 203. Tento trestný čin soud překvalifikoval pouze na přečin příživnictví dle § 10 zákona o přečinech, protože nebyl naplněn formální znak skutkové podstaty TČ, a to soustavnost vyhýbání se poctivé práci (nepracoval po dobu dvou měsíců – rozhodovací praxe soudů většinou vycházela z toho, že pro splnění znaku soustavného se vyhýbání poctivé práci bylo třeba časové období alespoň tří po sobě jdoucích měsíců).

Soud v odůvodnění rozsudku, při úvaze o druhu a výši trestu, konstatoval, že „*trestná činnost tohoto druhu je mimořádně společensky nebezpečná, tak jak plyne z lékařských zpráv je poškozená Marta M. již přestárlou osobou, trpící celou řadou chorob. Těto skutečnosti obžalovaní využívali, aby se na její úkor obohatili, přitom jako zvlášť zavrženíhodný způsob je nutno považovat samotný fakt, kdy obžalovaný Tomáš T. navázal v nemocnici kontakt s poškozenou, která tam v té době byla hospitalizována, znenáhl svého povolání a získal tak postupně důvěru poškozené a poté s Václavem V. tuto starou ženu okrádali.*“¹³¹ Stupeň nebezpečnosti byl dále zvýšen tím, že naplnili skutkové podstaty více trestných činů a přečinů. V části rozsudku, věnující se úvaze o výši a druhu trestu, byla dále podrobně rozvedena dosavadní trestná činnost obžalovaných a jejich pracovní výkony, ale naopak zde dále nebylo více hodnoceno jednání vztahující se k TČ homosexuálního styku za úplatu, který oba obžalovaní spáchali (Tomáš T. ve smyslu poskytování úplaty Karlovi K. a Václav V. ve smyslu přijímání úplaty od různých homosexuálně založených mužů), z čehož je možné usuzovat, že to v tomto konkrétním případě nebylo pro soud prioritním tématem. Co se však zdá (nejen z dnešního pohledu) paradoxní, tak že za TČ pohlavního styku s osobou téhož pohlaví dle § 244 byla vyšší trestní sazba než za (v tomto konkrétním případě zvlášť zavrženíhodný) TČ krádeže dle § 247/1,¹³² který spáchali jmenovaní muži na Martě M., a proto jim také soud musel udělit trest na základě § 244/2a pohlavního styku s osobou téhož pohlaví za úplatu. Sanitář Tomáš T. byl za spáchání TČ krádeže a TČ pohlavního styku s osobou téhož pohlaví odsouzen ke dvouletému nepodmíněnému trestu odnětí svobody a Václav V. za TČ krádeže, pohlavního styku s osobou téhož pohlaví a přečin příživnictví k ročnímu, taktéž nepodmíněnému trestu odnětí svobody, navíc, jelikož neměl trvalé bydliště v Praze a byl osobou, „*která se vyhýbá poctivé práci,*“ tak mu byl k „*prohloubení výchovného dopadu trestu*“ a protože si to „*žádal obecný zájem,*“ uložen i trest zákazu pobytu na území hlavního města Prahy v trvání tří let. Současně byla pachatelům uložena i povinnost k náhradě škody.¹³³

Další pachatel skutkové podstaty trestného činu pohlavního styku s osobou téhož pohlaví ve formě přijetí úplaty za takový styk (homosexuální prostituce), který byl odhalen na základě majetkové trestné činnosti, byl Alfréd B. Tento 24letý muž spáchal trestný čin loupeže dle § 234 TZ tak, že si v prodejně masa vyhlédl 76letého Bořivoje C., u kterého předpokládal,

¹³¹ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 1 T 119/1984, fol. 218–219. Rozsudek z 17. 7. 1984.

¹³² Skutková podstata § 247 TZ krádeže zněla: „*Kdo si přivlastní cizí věc tím, že se jí zmocní, bude potrestán odnětím svobody až na šest měsíců až tři léta nebo nápravným opatřením nebo peněžitým trestem.*“

¹³³ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 1 T 119/1984, fol. 206–220. Rozsudek z 17. 7. 1984.

že má v peněžence větší množství peněz, aby ho následně sledoval a na chodbě domu, kde Bořivoj C. bydlel, jej přepadl: „... *uchopil jej oběma rukama a přitiskl ke zdi a požadoval klíče od jeho bytu a peníze.*“ Bořivoji C. se však podařilo přivolat pomoc, načež byl Alfréd B. na místě zadržen. V průběhu vyšetřování se následně přiznal k tomu, že byl před čtyřmi měsíci propuštěn z tříletého výkonu trestu odnětí svobody za majetkovou trestnou činnost a příživnictví. Poté bydlel na ubytovně v Ústí nad Labem, kde odcizil tranzistorové rádio, čímž spáchal trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví dle § 132. Následně odjel do Prahy, kde navazoval známosti s homosexuály, u kterých přespával a za pohlavní styky s nimi dostával průměrně 50 korun, v některých případech i jídlo. Ve výsleších k tomu opakovaně uváděl: „*Tady, když mě někdo pozval, tak jsem se u něho najedl, přespával, dal mi nějakou pětku [...]. Já jsem jim nic nedělal. Já jsem jim to řekl, že na to nejsem.*“¹³⁴ *Oni mně to dělali ústy. Já jim nic [...]. Jim stačilo, když mě mohli uspokojit.*“ Také uvedl, že sexuální styky s muži měl jen proto, aby měl kde být a co jíst. Věděl, že je to trestné, ale „*myslel si, že je to lepší, než když udělá někde nějakou větší blbost.*“¹³⁵ Loupež pak spáchal ve chvíli, kdy mu došly peníze. Zároveň po celou tuto dobu nikde nepracoval, o práci se nezajímal a prostředky k životu si opatroval trestnou činností, čímž spáchal trestný čin příživnictví dle § 203 TZ. Současně spáchal přečin dle § 7c pro maření výkonu úředního rozhodnutí, protože v rámci svého posledního trestu za trestné činy podvodu, rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, příživnictví a krádeže, měl plnit po dobu tří let ochranný dohled,¹³⁶ který ale neplnil. Za tuto trestnou činnost mu OS pro Prahu 1, coby speciálnímu recidivistovi, vyměřil čtyřletý trest odnětí svobody a zákaz pobytu v hlavním městě Praze. Ochranný dohled mu nebyl uložen, protože poslední ochranný dohled, uložený mu Okresním soudem v Ústí nad Labem, dosud nebyl splněn.¹³⁷

Dalším pachatelem, který páchal majetkovou trestnou činnost a homosexuální prostituci, byl 19letý Cecil D. K homosexuální prostituci uvedl: „*Jinak já nejsem homosexuálně založen, ale přesto jsem měl několik pohlavních styků s homosexuálem, se kterými jsem se náhodně seznámil v podchodu na Václaváku, kde tito homosexuálové pobíhají [...]. Byl jsem většinou nalitej, tak jsem s jejich nabídkou souhlasil a šel jsem s nimi. Chodili jsme někam do parků, kde na mne žádali, abych se svlékl*

¹³⁴ Že byl Alfréd B. heterosexuál potvrdil i Freundův PPG test použitý v rámci znaleckého zkoumání, kde výrazně nadprůměrně reagoval na fotografie dospělých žen a dospívajících dívek, kdežto na muže prakticky vůbec. AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 2 T 94/1982, fol. 23–24. Znalecký posudek z oboru psychiatrie a sexuologie vypracovaný MUDr. Zvěřinou a MUDr. Pondělíčkovou z 27. 3. 1982. Phalloplethysmografické (PPG) vyšetření pomocí hydromechanického přístroje psychiatra Freunda zmiňovaného v kapitole o dekriminálníci obecné homosexuality v Československu. PPG vyšetření přispívalo k „diagnóze homosexuality“ a fungovalo v socialistickém Československu tak, že zachycovalo drobné změny prokrvení v mužském pohlavním údu při projekci diapositivů zobrazujících akty sexuálních objektů obojího pohlaví a různého věku, eventuálně homosexuální a heterosexuální aktivity. Výsledky takového vyšetření byly zachycovány na grafický záznam. Analogicky u žen bylo prováděno vulvoplethysmografické (VPG) vyšetření. Výsledky těchto šetření bylo lze jen těžko zkusit. BRTNÍKOVÁ, M. a kol. *Sex? AIDS! – Materiály ze semináře Sexuální zdraví – součást zdravého způsobu života, konaného v Brně v roce 1988*. Praha: Horozint, 1989, s. 101.

¹³⁵ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 2 T 94/1982, fol. 26–28. Protokol o výslechu obviněného z 3. 3. 1982.

¹³⁶ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 2 T 94/1982, fol. 52–57. Rozsudek Okresního soudu v Ústí nad Labem sign. 3 T 48/1979, z 11. 5. 1979.

¹³⁷ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 2 T 94/1982, fol. 73–78. Rozsudek OS Praha 1 z 19. 5. 1982.

a pak brali moje přirození do úst. Mně se to sice nelíbilo, ale dělal jsem to proto, protože jsem potřeboval peníze. Za tyto styky jsem dostával tak 100 korun za jeden...“¹³⁸ Tato činnost Cecila D., která odpovídala skutkové podstatě TČ homosexuální prostituce, byla odhalena také na základě trestního stíhání pro krádež. Tu spáchal na dvou mužích, které přemluvil, aby u nich mohl přespát, protože nemá kde celý týden bydlet. Těmto dvěma mužům následně z bytu třetí den ukradl věci a peníze v celkové hodnotě zhruba 2 900 Kč a zmizel. Je možné, že předpokládal, že jej tito dva nenahlásí, protože věděl, že jsou oba homosexuálové (ale pohlavní styk mezi nimi neproběhl). V tom se ale případně přepočítal, protože byl po jejich oznámení zadržen a následně u výsledku přiznal onu krádež i způsob, jakým se živil. Cecil D. zároveň nedocházel po dobu dvou měsíců do zaměstnání, nechával se živit částečně svojí matkou, půjčoval si peníze od známých a ty nevracel, takže k TČ krádeže dle § 247/1 a TČ stejnopohlavního styku za úplatu spáchal také přečin příživnictví dle § 10 zákona o přečinech, za což obdržel od soudu roční nepodmíněný trest odnětí svobody, byl mu na dobu tří let zakázán pobyt v Praze, byl mu uložen roční ochranný dohled a nařizeno nahradit škodu dvěma okradeným mužům, kteří ho u sebe nechali přespát.¹³⁹

4.3.4 Případy, kdy byl obžalovaný z homosexuální prostituce zproštěn

Pro ještě širší uchopení sledovaného trestného činu je příhodné uvést některé příklady trestních řízení pro TČ stejnopohlavního styku za úplatu, které došly až k soudnímu přelíčení, ale soud obžalované zprostil viny. Stalo se tak v případě 20letého Dalimila E., kterého prokurátor vinil z přečinu příživnictví dle § 10 zákona o přečinech a TČ stejnopohlavního styku za úplatu, protože 3 měsíce nepracoval, potuloval se po Praze, přespával v parcích a na nádražích a živil se tím, že sbíral lahve, které prodával do výkupu, čímž si měl denně přijít na 20 až 30 korun. Také bydlel u dvou homosexuálně založených mužů, které potkal na nádraží Praha-střed v místech, kde se homosexuálové scházeli. Tito muži mu také poskytovali jídlo, nocleh a drobné peněžní částky. Během přípravného řízení Dalimil E. uvedl, že měl pohlavní styky se dvěma homosexuály za drobné finanční odměny a také, že měl pohlavní styk s těmi dvěma muži, u kterých přebýval. Tuto výpověď však u soudu odvolal a také oba popsání muži, kteří mu poskytovali ubytování, uvedli, že se jim jako homosexuál neprezentoval a pohlavní styk s ním neměli, z čehož soud vyvodil, že nejsou žádné důkazy o vině dle § 244/2a, jelikož nelze jako jediný důkaz brát výpověď obžalovaného z přípravného řízení a odsoudil ho na základě přečinu příživnictví k šestiměsíčnímu trestu s odkladem na dva roky.¹⁴⁰ Ve zkušební době však Dalimil E. navázal na dosavadní způsob života a byl odsouzen v dalším řízení za TČ příživnictví k nepodmíněčnému trestu odnětí svobody na 15 měsíců, byl mu na 3 roky zakázán pobyt v Praze a byl mu uložen roční

¹³⁸ Cecil D. dále během svého výsledku popisoval, že: „V jednom případě jsem také přijal nabídku nějakého muže, který na mne chtěl, abych sehnal nějakou holku, že se na nás bude dívat, jak budeme souložit a dá mi za to 600 korun. Já jsem se skutečně s jednou holkou, kterou jsem znal z podchodu jen křestním jménem, domluvil a jeli jsme naboru do Džbánu, kde jsme někde ve skalách souložili a ten chlap se na nás díval a zaplatil nám. Peníze jsem té holce nabízel, ale ona nic nechtěla, tak jsem si je nechal. Jméno tobo chlapa neznám, ale chodí na Václavák.“ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 6 T 170/1980, fol. 21–26. Protokol o výsledku obviněného z 8. 10. 1980.

¹³⁹ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 6 T 170/1980, fol. 61–66. Rozsudek z 3. 12. 1980.

¹⁴⁰ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 1 T 263/1983, fol. 71–74. Rozsudek z 28. 11. 1983.

ochranný dohled.¹⁴¹ Je zajímavé, že v mnoha jiných případech týkajících se TČ stejnopohlavního styku za úplatu, které byly analyzovány, je možné sledovat stejný přístup soudu – že obžalovaný v soudním řízení tuto trestnou činnost popíral, ačkoliv ji v přípravném řízení během výslechů doznal, ale soud takové změny výpovědi většinou považoval za účelové a nevěrohodné a obžalované shledal vinnými, takže se lze domnívat, že také hodně záleželo na libovůli konkrétního soudce.

Další, kdo byl u soudu zproštěn obvinění pro homosexuální styk za úplatu (a příživnictví), byl Vít W. Jednalo se o 28letého zedníka, který 4 měsíce nepracoval, ale o práci se zajímal (měl domluvené zaměstnání, do kterého měl nastoupit) a měl prokazatelně vydělané peníze ze svých předchozích zaměstnání, takže se neživil nekale. Co se týče homosexuálních styků, prokurátor obžalovaného vinil, že v restauračních zařízeních vyhledával náhodné známosti s muži, od kterých se nechával hostit a později s nimi měl pohlavní styk. Obžalovaný pohlavní styky nepopřel, ovšem na svoji obhajobu uvedl, že nikdy od těchto mužů nedostával stravu ani nápoje, pouze když byl pozván do bytu obdržel kávu, případně se dle svých slov „nechal pozvat na večeři jako žena od muže“ a následně měli pohlavní styk. U Víta W. bylo znalecky prokázáno, že byl homosexuál,¹⁴² také bylo svědecky prokázáno, že bydlel u dvou různých homosexuálů, s kterými žil, a kteří potvrzovali, že peníze měl a jednou pozvali oni jeho jindy on je (např. do vinárny nebo si vzájemně platili útraty na diskotéce). Soud jej z žalovaných trestných činů zprostil s odůvodněním, že provedenými důkazy nebyla jeho vina zcela nezvratně prokázána, když tyto důkazy svědčily ve prospěch obžalovaného.¹⁴³

4.4 Trestný čin pohlavního styku s osobou téhož pohlaví při vzbuzení veřejného pohoršení

Poslední možnou formou trestného činu pohlavního styku s osobou téhož pohlaví bylo takové jednání, kdy dvě osoby stejného pohlaví prováděly pohlavní styk nebo jednání sexuálně motivované v místě, které bylo sledováno více lidmi nebo vešlo ve známost více lidí, kteří nemuseli být u takového jednání současně přítomni,¹⁴⁴ tedy na veřejnosti, a toto jednání vzbudilo veřejné pohoršení. Veřejné pohoršení vzbuzovalo jednání, které bylo dle tehdejšího nazírání v „*hrubém nesouladu s mravními názory a představami a uráželo mravní cítění občanů.*“¹⁴⁵ Zřejmě by stejně bylo kvalifikováno jednání způsobené na místě veřejně přístupném, i když pro nepřítomnost osob nedošlo k veřejnému pohoršení. Vyšlo by se z fikce, že pokud něco takového bylo uskutečněno, pachatelé byli srozuměni s eventualitou veřejného pohoršení.

¹⁴¹ V tomto druhém případě Dalimil E. nepracoval celkem 7 měsíců, živil se stále sběrem lahví, přespával na veřejných prostranstvích a hájil se tím, že chce, aby podnik Poldi Kladno, kde byl v pracovním poměru, tento poměr rozvázalo pro jeho časté absence. *AHMP*, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 3 T 238/1984, fol. 89–91. Rozsudek z 16. 4. 1985.

¹⁴² Největší reakce v PPG testu měl na dospělé mužské objekty, na ženské objekty měl ojedinělé reakce nevelké intenzity, „*které mohly být i přetrváváním vzrušení po projekci předchozího mužského objektu.*“ *AHMP*, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 5 T 300/1983, fol. 37–44. Znalecký posudek z oddělení psychiatrie a sexologie z 30. 11. 1983.

¹⁴³ *AHMP*, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 5 T 300/1983, fol. 55–58. Rozsudek z 22. 12. 1983.

¹⁴⁴ MATYS, 1975, op. cit., s. 758–759.

¹⁴⁵ ČERNÝ, op. cit., s. 41.

Takový TČ mohl být objeven například doznáním pachatele. Komentář TZ k tomuto uvedl, že by eventuelně postačoval i úmysl veřejné pohoršení vzbudit.¹⁴⁶

Mělo se jednat o jednání, které bylo možno charakterizovat jako projev hrubé neslušnosti,¹⁴⁷ takže se de facto jednalo o zvláštní formu TČ výtržnictví. Stejně jako u výtržnictví zde byla rozhodující intenzita, s jakou byl čin spáchán – skutky nižší intenzity měly být posuzovány jako přestupky a řešeny pokutou. Rozhodující bylo dodržení „slušné míry“ – například sem nemělo patřit políbení na veřejnosti, ale oboustranná exhibice ano – stejně jako by byli stíháni heterosexuální partneři za výtržnictví dle § 202 TZ. Na rozdíl od výtržnictví dle § 202 TZ zde nebyl zkoumán výtržnický motiv stejně jako motiv v souvislosti s třídním a osobním profilem pachatelů.¹⁴⁸

Podle tehdejších autorů však nebyl možný souběh TČ pohlavního styku s osobou téhož pohlaví s TČ výtržnictví dle § 202 TZ, protože taková jednání měla být postihnuta právě podle § 244/2b TZ. Autor tím pravděpodobně myslel jednočinný souběh (blíže zde nebylo specifikováno, jaký souběh měl na mysli, protože vícečinný byl jistě možný). V rámci provedeného archivního výzkumu byl nalezen jeden takový případ, kdy soud kvalifikoval jednání pachatele jako TČ homosexuálního styku v souběhu s trestným činem výtržnictví, zároveň se jednalo o případ, který se svou charakteristikou nejvíce přiblížil jednání naplňující znaky skutkové podstaty homosexuálního styku vyvolávající veřejné pohoršení dle § 244/2b. Šlo o případ 34letého Zdenka Z., který pracoval coby lakýrník. V pracovní době se opil, „protože na pracovišti někdo oslavoval svátek“, následně šel do bistra, kde pokračoval v pití alkoholu, aby pak v podchodu metra na Václavském náměstí narazil na mladistvého Norberta N. a dal se s ním do hovoru. V této době se rozhodl, že s ním chce mít pohlavní styk a pozval ho, ať s ním jde na Obvodní národní výbor (ONV)¹⁴⁹ ve Vodičkově ulici, kde v těchto dnech Zdeněk Z. prováděl lakýrnické práce. Protože nenašel klíče od pokojíku, který dělníkům sloužil k převlékání, vzal mladistvého na toaletu, kde se zamknuli. Svlékli se a starší z účastníků třel a sál pohlavní úd mladšímu. Na dveře toalety po nějaké době bouchali pracovníci ONV, v této době ještě žádal starší muž mladistvého, aby mu osahával pohlavní úd, což mladistvý udělal. Bouchání na dveře se stupňovalo až přítomné svědkyně rozbily skleněnou výplň dveří ve snaze proniknout dovnitř ze strachu, že se na toaletě udělalo někomu špatně a nemůže se sám dostat ven. Pracovníci ONV byli jednáním Zdenka Z. pohoršeni, protože předpokládali, že z jeho strany došlo vůči nezletilému k závadnému mravnostnímu jednání. Zdeněk Z. se následně vůči pracovníkům ONV začal chovat agresivně, hlasitě jim nadával¹⁵⁰ a vykřikoval, kvůli čemuž se shromáždilo asi 20 pracovníků ONV, kteří zavolali Veřejnou bezpečnost. Znaleckým zkoumáním, pomocí PPG testu, bylo zjištěno, že Zdeněk Z. trpěl efofilií (sexuální náklonností k dospívajícím chlapcům mezi 14 a 19 lety), ačkoliv tento dvakrát rozvedený muž, který měl i syna, tvrdil, že homosexuály vždy odsuzoval a vše u něj zavinila pouze opilost. Zdeněk Z. byl za styk s Norbertem N. shledán vinným z TČ pohlavního styku

¹⁴⁶ MATYS, 1980, op. cit., s. 759.

¹⁴⁷ Ibid.

¹⁴⁸ ČERNÝ, op. cit., s. 41.

¹⁴⁹ Dnešní Úřad městské části Praha 1.

¹⁵⁰ Sám vypověděl, že na ně křičel, „že jim je po tom *hovo*“, co spolu na záchodě dělají, a „že tam pracuje.“

s osobou téhož pohlaví mladší 18 let dle § 244/1 a trestného činu výtržnictví dle § 202 za to, že hrubými výroky nadával dvaceti přítomným zaměstnancům ONV, kteří byli jeho jednáním pohoršeni. Vzhledem k tomu, že dosud nebyl trestán a zaměstnavatel jej hodnotil velmi kladně (jako pracovitého, velmi slušného, ochotného a klidného pracovníka) mu soud uložil 18měsíční trest odnětí svobody s podmíněčným odkladem na 3 roky a také ochranné ambulantní sexuologické léčení.¹⁵¹ Zajímavé je, že soud sám konstatoval, že zaměstnanci ONV byli pohoršeni, když na toaletě tyto dva muže našli, ale skutkovou podstatu dle § 244/2b v potaz vůbec nebral, pouze § 244/1. Vzhledem k tomu, že za obě taková jednání hrozil stejný trest, se lze domnívat, že § 244/1 byl zvolen pro větší společenskou nebezpečnost takového jednání (TČ spáchaný na osobě mladší 18 let).

Vzhledem k tomu, že tento případ souvisel s požitím alkoholu, hodí se na tomto místě uvést, že Jan Raboch, vedoucí sexuologického ústavu LF UK a předseda Sexuologické společnosti, zkoumal na konci 80. let souvislost mezi užíváním alkoholu a sexuálními delikty – shromáždil 60 soudněznaleckých posudků pachatelů TČ pohlavního styku s osobou téhož pohlaví (jednalo se o 60 mužů a vždy šlo o sexuální kontakt s osobou mladší 18 let nebo sexuální styk za úplatu), u nichž zjistil, že před činem požílo alkohol 47 % (28 pachatelů) a 16 % z celkového počtu pachatelů bylo na alkoholu závislých (což odpovídá asi 10 pachatelům.) Autor se domníval, že intoxikace alkoholem u pachatelů uvolňovala a odkrývala přítomné „odchylné“ dispozice, narušovala morální a rozumové zábrany, což mohlo vést k podpoře či spuštění sledované trestné činnosti.¹⁵²

Dle tehdejších autorů se trestné činy homosexuálního styku vyvolávající veřejné pohoršení v praxi v podstatě nevyskytovaly,¹⁵³ s čímž koresponduje také vlastní archivní výzkum, když v několika vybraných ročnících trestních spisů, které řešil Obvodní soud pro Prahu 1 mezi lety 1963 až 1986, nebyl žádný takový případ řešen.

5 Kritika trestného činu pohlavního styku s osobou téhož pohlaví po roce 1961 a jeho zrušení v roce 1990

Jak je již z některých pasáží tohoto článku zřetelné, TČ dle § 244 byl již v době své účinnosti a v rámci dobového pohledu vnímán jako problematický. Nejkritičtěji působí jeho (právně) diskriminační¹⁵⁴ vyznění, které spatřovali řadu let právníci i sexuologové.¹⁵⁵ Oproti heterosexuálním stykům, u kterých byla a stále je hranice trestnosti dána dovršením patnáctého roku věku, byli dospělí homosexuálové trestně stíháni za pohlavní styk s osobou mladší 18 let (§ 244/1): „*Již v 15 letech rozhodují dnešní mladí o svém povolání – o svém životě a při tom nejsou*

¹⁵¹ AHMP, fond: OS Praha 1, Vyšetřovací a trestní spis, sign. 4To 518/1981, fol. 64–68. Rozsudek (odvolacího) Městského soudu z 19. 11. 1981.

¹⁵² RABOCH, J. *Očima sexuologa*. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství n. p., 1988, s. 93–94.

¹⁵³ Jak bylo již zmíněno výše, Černý provedl výzkum 320 pachatelů TČ dle § 244 ve Středočeském kraji. TČ stejnopohlavního styku při vzbuzení veřejného pohoršení dle § 244/2 byl zde zastoupen pouze 5 % případů.

¹⁵⁴ BÁRTOVÁ, D. K problematice homosexuality. In: BRTNÍKOVÁ a kol., 1989, op. cit., s. 104.

¹⁵⁵ RAJLICHOVÁ, M. *Sociální deviace a protiprávní jednání – Homosexualita, některé aspekty homosexuálního chování*. Diplomová práce. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 1999, s. 33.

*kompetentní rozhodnout o svých sexuálních projevech.*¹⁵⁶ Podle tehdejšího prokurátora Stacha, který v praxi homosexuály stíhal, měl mít také homosexuálně založený chlapec v sexuálním styku s jedincem stejného pohlaví (což pro homosexuálně založeného jedince je přirozené) stejné možnosti jako heterosexuálně založený chlapec.¹⁵⁷ S takovým závěrem nesouhlasil Koutský, který naopak uvedl, že § 244/1 „*má nepochybný význam pro ochranu mladistvých do 18 let před snahami sexuálních delikventů, kteří využívají jejich nezkušenosti, povolnosti a zvědavosti*“¹⁵⁸ a upozornil, že švédský trestní zákoník chránil mladistvé až do 20 let.¹⁵⁹

Nejednoznačný byl také názor na „hraniční“ případy, kdy např. 17letý chlapec svedl k pohlavnímu styku dospělého muže (řeč je např. o výše uvedeném případě Cyrila C.). Koutský by takový případ nechal rozhodnout soudce v rámci zásady materiální korekce jednotlivého případu, o které měl však pochybnosti: „... tato zásada zůstává jen libovým předmětem teoretických úvah vědy trestního práva.“¹⁶⁰

Jak je již v textu uvedeno, § 244/1 obsahoval jak skutkovou podstatu stejnopohlavního styku s osobou mladší 18 let, tak také TČ stejnopohlavního styku při zneužití závislosti – což byl však skutkový děj, který by šel subsumovat pod TČ pohlavního zneužívání dle § 242 TZ (u osob mladší 15 let) či pohlavního zneužívání dle § 243 TZ pro osoby mezi 15 a 18 lety, případně dle § 235¹⁶¹ TZ jako TČ vydírání, jednalo-li by se o osoby starší 18 let, přičemž se dá považovat za absurdní to, že za vydírání, tedy za trestný čin se zjevně větší nebezpečností pro společnost, hrozila nižší trestní sazba (trest odnětí svobody až na tři roky) než 1 rok až 5 let u § 244 TZ. Takto nastavenou výši trestní sazby kritizoval i zmíněný prokurátor Stach slovy: „*Je jak ve své dolní (1 rok), tak i v horní hranici (5 let) příliš vysoká. Porovnáme-li výši trestní sazby s obdobnými trestnými činy, vynikne tento nepoměr: I na tak společensky nebezpečný čin jako je rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví (§ 132/1) je sazba nižší (6 měsíců až 5 let), TČ vytržnictví, který je v širším smyslu tím, čím je § 244/2b má sazbu až na 2 léta, § 203 příživnictví, které je v širším smyslu, tedy spolu s nevykonáváním pracovní povinnosti tím, čím je § 244/2a je trestné až na 3 léta. § 203 předpokládá nejen vyhybání se povinné práci, ale i určitý rozsah příjmů z prostituce, čehož u § 244/2a být přítomno nemusí a proto § 244/2a jeví menší společenskou nebezpečnost, a přesto je zde sazba podstatně vyšší [...] I soulož mezi příbuznými, která je jistě vysoce amorální a bude ji po stránce amorálnosti možno do jisté míry porovnávat s TČ homosexuality, je trestána pouze na 2 léta – tedy TČ homosexuality by měl být 2,5krát společensky nebezpečnější, nehledě na obledy eugenické.*“¹⁶² Tento autor ve své prokurátorské praxi podle vlastních slov v několika případech stíhání pro § 244 navrhoval mimořádné snížení dolní trestní sazby podle § 40 odst. 2 TZ, protože mu potrestání připadalo nepřiměřeně přísné (např. v případě nikdy netrestaného mladistvého, který měl stejnopohlavní styk a dostal 2 krabičky cigaret a 36 korun, které

¹⁵⁶ STACH, op. cit., s. 80.

¹⁵⁷ Ibid., s. 81.

¹⁵⁸ KOUTSKÝ, J. *Trestněprávní důsledky některých forem sexuálních aktivit*. Rigorózní práce. Brno: UJEP, 1980, s. 48.

¹⁵⁹ Ibid.

¹⁶⁰ KOUTSKÝ, op. cit., s. 48–49.

¹⁶¹ První odstavce § 235 zák. č. 140/1961 Sb. TZ zněl: „*Kdo jiného násilím, pobružkou násilím nebo pobružkou jiné těžké újmou nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.*“

¹⁶² STACH, op. cit., s. 77–78.

mu chyběly na vlakovou jízdenku domů, nebo v případě dvou mladistvých, kteří za pohlavní styk se správcem plovárny obdrželi volnou vstupenku na tuto plovárnu v hodnotě 6 korun), ale soud přesto vyměřoval ve všech případech podmíněčné tresty odnětí svobody minimálně na 1 rok s odkladem na 2 roky.¹⁶³

Podobně jako Stach považoval i Koutský ustanovení § 244/2a (stejnopohlavní styk za úplatu) za „zjevně nespravedlivé“ vzhledem k tomu, že muž poskytující úplatu ženě za pohlavní styk byl zcela beztrestný, zatímco homosexuálně založený muž poskytující stejnou úplatu za homosexuální pohlavní styk byl trestán v rámci zákonné sazby od 1 roku do 5 let,¹⁶⁴ v čemž bylo lze spatřovat porušování zásady rovnosti všech občanů před zákonem.¹⁶⁵

Dalším problémem se (nejen) z dnešního pohledu jeví skutečnost, že na rozdíl od předcházejících trestních zákonů nebylo samostatně upraveno homosexuální znásilnění,¹⁶⁶ které bylo posuzováno jako TČ vydírání dle § 235 TZ. TČ znásilnění podle trestního zákoníku z roku 1961 dle § 241 chránilo výslovně pouze ženu.¹⁶⁷

Nejdále ve své kritice zašel jmenovaný prokurátor Stach,¹⁶⁸ který už v roce 1972 považoval § 244 za zbytečný a jako takový by ho ve své úvaze de lege ferenda celý zrušil – v případě, že by se tento krok jevil příliš radikálním, tak by se spokojil i s tím, kdyby bylo jednání dle § 244 TZ stíháno pouze jako přečin a zároveň bylo podle něj „... *snad pouze otázkou času a vyspívání veřejného i právního uvědomění, kdy bude právní ustanovení dle § 244 zrušeno.*“¹⁶⁹ Pravděpodobně si nemyslel, že to bude trvat téměř 20 let a potřeba k tomu bude celospolečenská změna nastartovaná v listopadu 1989.

Stejně tak se pro zrušení § 244 vyslovil i sexuolog Zvěřina, který rovněž poukázal na nerovnoprávnost homosexuálních a heterosexuálních styků a zrušení § 244 považoval za jediné možné řešení úplné emancipace homosexuality. Ve svém článku v Československé kriminalistice také upozornil na tehdy aktuální problém šíření nemoci AIDS, pro jejíž zastavení bylo třeba spolupracovat s homosexuálně založenými muži, jelikož se jednalo o nejpočetnější rizikovou skupinu, se kterou by se jen těžko spolupracovalo v případě ponechání trestních sankcí, jež také negativně ovlivňovaly veřejné mínění a zatlačovaly homosexuály do anonymity.¹⁷⁰

¹⁶³ STACH, op. cit., s. 96–97.

¹⁶⁴ KOUTSKÝ, op. cit., s. 49.

¹⁶⁵ Ibid., s. 48.

¹⁶⁶ Přitom v jiných státech východního bloku předně v SSSR a NDR trestní úpravu homosexuálního znásilnění měli. ČERNÝ, 1973, op. cit., s. 159.

¹⁶⁷ První odstavec § 241 zák. č. 140/1961 Sb. zněl: „*Kdo násilím nebo pobrážkou bezprostředního násilí donutí ženu k souloži, nebo kdo k takovému činu zneužije její bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až osm let.*“

¹⁶⁸ Prokurátor Stach by se podle výše uvedených názorů na zrušení trestního postihu dle § 244 jevil jako moderně smýšlející člověk, avšak v závěru své rigorózní práce věnované TČ dle § 244 uvedl, že se domnívá, že homosexualita je „*přírozený regulátor, kterým se příroda snaží zabránit slabým jedincům, jakým homosexuálně bezpochyby jsou, rozmnožování. Proto je též zřejmě značně vyšší procento homosexuálních mužů než žen. Tedy jde o přírozený, biologický výběr silnějšího samce nad slabším,*“ z čehož je možné usuzovat, že tento autor homosexuály sice trestněprávně sankcionovat nechtěl, ale zároveň je ani nepovažoval za rovnocenné jedince, minimálně, co se biologické stránky týče. STACH, op. cit., s. 84.

¹⁶⁹ STACH, op. cit., s. 83.

¹⁷⁰ ZVĚŘINA, J. Poznámky k sexuální delikvenci. *Československá kriminalistika*. Praha: Naše vojsko, 1989, roč. 22, čís. 4, s. 352.

Černý, byť zastáncem trestní úpravy dle § 244 („... považují trestní postih osob dle § 244 za potřebný a jeho brzdicí vliv na další vývoj homosexuality nelze zcela podceňovat“), uvedl velmi důležitou připomínku, že „účinnost dosavadních represivních opatření u nás na úseku boje proti trestné činnosti pohlavního styku s osobou téhož pohlaví je minimální, téměř žádná. (!) Zkušenosti z praxe ukazují, že homosexuálové jsou si zpravidla dobře vědomi trestnosti svého jednání a možných společenských důsledků [...] většina z nich homosexuální styky znovu a znovu vyhledává, brožba přísného trestu nehraní v ovlivňování osobnosti homosexuálů významnou úlohu. Zkušenosti z vyšetřování nebo z výkonu trestu využívají pouze v tom, že provádějí dále trestnou činnost opatrněji a jsou méně důvěřivější než dříve.“¹⁷¹ Na tomto místě je vhodné upozornit, že u většiny odsouzených pachatelů pro § 244 TZ platily stejné osobnostní předpoklady mající obecně kriminogenní ráz jako u pachatelů jiné, běžné „nezávažné“ trestné činnosti (např. krádeže, příživnictví apod.) – tedy nízký intelekt, nízké vzdělání, pobyty v dětských domovech, disharmonické rodinné prostředí, větší početnost rodin mající nízký socioekonomický statut, přítomnost alkoholu v době deliktu a případná závislost na něm – k těmto závěrům došla rozsáhlá studie zveřejněná v roce 1982 vyhodnocující 80 znaleckých posudků o duševním stavu pachatelů TČ pohlavního styku s osobou stejného pohlaví,¹⁷² jejíž výsledky se zcela shodují s výsledky provedeného archivního výzkumu provedeného k tomuto článku.

Z dnešního pohledu lze k dobové kritice přidat také to, o čem tolik tehdejší autoři nepsali, tedy, že tehdejší policie většinu homosexuálů evidovala,¹⁷³ Státní bezpečnost vedla tzv. růžové listy, které byly oficiálně zrušeny až počátkem 90. let.¹⁷⁴ Tyto seznamy obsahovaly veškeré pachatele § 244, ale také údaje o homosexuálně orientovaných lidech, kteří se scházeli v určitých (i seznamovacích) podnicích,¹⁷⁵ kde probíhaly policejní razie, při kterých si policejní orgány všechny přítomné systematicky legítimovaly a zapisovaly si jejich osobní údaje a ti, kdo neměli v pořádku doklady – například jim chybělo v občanském průkazu razítko o pracovním poměru – byli předváděni na stanici Veřejné bezpečnosti, kde s nimi v mnoha případech začalo trestní stíhání pro příživnictví.¹⁷⁶ Podle pamětníků měla existovat přímá spolupráce mezi vedením podniků, kde se homosexuálové scházeli, a Státní bezpečností,¹⁷⁷ která na základě homosexuální orientace některé lidi vydírala a nutila ke spolupráci.¹⁷⁸

¹⁷¹ ČERNÝ 1973, op. cit., s. 140.

¹⁷² BRZEK, A., ZVĚŘINA, J., MIKULÍK, J. Pachatelé homosexuálních deliktů. *Československá kriminalistika*. Praha: Naše vojsko, 1982, roč. 15, čís. 4, s. 324–332.

¹⁷³ ANDĚL, op. cit., s. 80.

¹⁷⁴ STEHLÍKOVÁ, D., PROCHÁZKA, I., HROMADA, J. *Homosexualita, společnost a AIDS v ČR*. Praha: Orbis, 1995, s. 15.

¹⁷⁵ V Praze se jednalo zejména o kavárnu Evropa, noční bary T-klub a u Petra Voka a restauraci/bar Globus, denní bar Rostov. SEIDL, J. a kol. Gay a lesbická emancipace v českých zemích od konce osmdesátých let 20. stol. In: SEIDL, 2012, op. cit., s. 305.

¹⁷⁶ SCHINDLER, op. cit., s. 338–340.

¹⁷⁷ Ibid., s. 339.

¹⁷⁸ ČERNÁK, T. Rozhovor s PhDr. Vojtechom Čelkom o živote homosexuálů a homosexuálnej komunity v Československej socialistickej republike. In: NEŠTÁKOVÁ, D. (ed.). *Moc sexu. Sex a sexualita v moderných dejinách Slovenska*. Bratislava: Paradigma publishing, 2021, s. 232–233. ISBN 978-80-973678-1-7.

Po Sametové revoluci nakonec s účinností zákona č. 175/1990 Sb. došlo od 1. 7. 1990 k vypuštění¹⁷⁹ celého § 244 z TZ, čímž došlo z hlediska trestního práva k definitivnímu zrovnoprávnění heterosexuálního a homosexuálního pohlavního styku (zakazující pohlavní styk s osobou mladší 15 let na základě ustanovení o pohlavním zneužívání a skutky naplňující ustanovení o TČ znásilnění). Důvodová zpráva k novele tohoto zákona upozorňovala na nerovné zacházení s homosexuály a heterosexuály, kteří se mohli o svém sexuálním životě svobodně rozhodovat již od patnácti let, kdežto homosexuálům hrozil trestní postih při styku osoby starší 18let s osobou mladší, což mělo vést k utajování takových styků „a častého střídání partnerů, přičemž vytvoření stabilního vztahu a věrnosti jednomu partnerovi je právě u homosexuálů důležitou podmínkou prevence AIDS ale i okolností, která přispívá k jejich psychické a sociální stabilitě.“¹⁸⁰ Takže zrušení § 244 TZ paradoxně napomohlo i riziko přenosu viru HIV způsobujícího smrtelné onemocnění AIDS, ačkoliv v Československu AIDS nebyl na rozdíl od západního světa chápán jako nemoc „jednoznačně příznačnou pro gaye“¹⁸¹, což však lze vysvětlit tím, že téma homosexuality bylo v našem státě až do pádu komunistického režimu absolutně tabuizované.

Podle Wintra právní věda o důvodech dekriminalizace homosexuálního chování v zásadě mlčí¹⁸² a upozornil pouze na krátký příspěvek v Bulletinu advokacie z roku 1990, kde Dolenský konstatoval, že zrušení § 244 bylo projevem humanismu, kdy není důvod homosexuální chování trestat přísnějšími tresty než případné stejné trestní chování u heterosexuálů.¹⁸³

Závěr

Pravděpodobně žádné lidské chování nevyvolávalo v historii tolik sporů a polemik mezi právníky a lékaři o tom, zda má být trestně postihnutelné, jako stejnopohlavní styk. Trestání prostého homosexuálního pohlavního styku na našem území v moderních dějinách skončilo s přijetím trestního zákoníku v roce 1961 a největší podíl na tom měli lékaři, ačkoliv jejich závěr, že se jedná o nemoc – kterou však zatím neumíme léčit – současná věda našťastí překonala a alespoň v České republice není na homosexualitu většinou nahlíženo jako na chorobu nebo „zvrácenou“ úchylku.

Po zrušení trestnosti konsensuálního stejnopohlavního styku dospělých osob však byly stále stíhány některé formy homosexuálních styků na základě skutkové podstaty trestného činu pohlavního styku s osobou stejného pohlaví dle § 244 trestního zákoníku. Zdaleka nejčastěji byly předmětem trestních řízení stejnopohlavní styky za úplatu známé také jako

¹⁷⁹ Stejnou novelou došlo také k vypuštění TČ příživnictví dle § 203.

¹⁸⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon. Dostupné z: *ASPI* [databáze]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 27. 10. 2022].

¹⁸¹ KOLÁŘOVÁ, K. Homosexuální asociál a jeho zavírované tělo. Vir HIV a nemoc AIDS v socialistickém diskurzu (Československo 1983–1989.) In: HIML, P., SEIDL, J., SCHINDLER, F. „Miluji tvory svého pohlaví.“ *Homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Praha, 2013, s. 437. ISBN 978-80-257-0876-7.

¹⁸² WINTR, J., Homosexualita jako téma v české právní vědě 1989-2009. In: HIML, SEIDL, SCHINDLER, 2013, op. cit., s. 454–455.

¹⁸³ DOLENSKÝ, A. Novelizace trestního zákona 1990 – poznámky k orientačnímu studiu. *Bulletin advokacie*. Praha, 1990, roč. 20, č. 4, s. 12. ISSN 1210-6348.

homosexuální prostituce, byť je tento pojem nepřesný, protože dle ustanovení § 244/2a byli stíháni nejen homosexuální prostitutí (není bez zajímavosti, že byli často sami heterosexuálně orientovaní), ale také jejich klienti za poskytnutí úplaty za pohlavní styk. Toto byl za socialismu hlavní rozdíl od prostituce heterosexuální (trestně stíhatelné na základě ustanovení o deliktu příživnictví), u které byla za minulého režimu trestně odpovědná pouze prostituující osoba, což bylo i ve sledované době kritizováno pro možné porušování zásady rovnosti před zákonem. Stejně tak byl kritizován i fakt, že homosexuálním prostitutům hrozil vyšší trest než heterosexuálním prostitutkám, kterých se přitom tehdy objevovalo násobně více. Malou útěchou může zpětně být, že soudy byly obecně vůči pachatelům trestné činnosti dle § 244 značně benevolentnější než vůči osobám páchajícím příživnictvím prostřednictvím heterosexuální prostituce a udělovaly (pokud se nejednalo o souběh s další trestnou činností) ve většině případů „pouze“ mírné podmíněčné tresty, a to i u recidivy, což se o jiné trestné činnosti za socialismu rozhodně říci nedá, avšak stále zde platilo to, co platilo obecně pro trestní justici v socialistickém Československu, že rozhodování o vině a trestu velmi záviselo na libovůli soudce, který většinou vycházel z tzv. socialistického formalismu,¹⁸⁴ což kritizoval i tehdejší prokurátor Stach již na začátku 70. let.

Ve většině případů nebyly homosexuální styky hlavním důvodem trestních stíhání i z důvodu jejich utajování, které částečně zapříčiňovalo, že celková četnost kriminality TČ dle § 244 byla nízká. Nejčastěji byla tato kriminalita odhalována v rámci jiné trestné činnosti zejména u deliktu příživnictví.

I tehdejší autoři přiznávali, že riziko trestního stíhání nemělo na homosexuály jiný vliv než ten, že se uchýlovali k homosexuálním stykům do soukromí, což tehdejšímu režimu jistě vyhovovalo, protože jakékoli chování, které nějakým způsobem vyčnívalo, bylo nežádoucí, což dokazuje trestnost homosexuálních styků vzbuzujících veřejné pohoršení dle § 244/2b TZ.

Co se osobnostních rysů týče, z provedeného archivního výzkumu také vyplynulo, že pachatelé sledovaného trestného činu se zvláště nelišili od pachatelů jiných trestných činů, které měly stejné nebo příbuzné objekty – tedy chránily podobné zájmy společnosti – zejména trestné činy hrubě narušující občanské (socialistické) soužití jako trestné činy příživnictví, opilství nebo výtržnictví. U velké většiny pachatelů bylo možné sledovat společné znaky jako problémy s alkoholem, problematické, neutěšené rodinné prostředí, negativní vztah k práci a povinností „řádného člena socialistické společnosti“, trestní minulost nebo značně podprůměrný intelekt společně s dosaženým nízkým vzděláním. Snížená inteligence často hraničící až se stupněm *debility* byla ostatně ve sledovaných případech nejčastěji se vyskytujícím znakem. Z čehož lze také vyvodit závěr, že *chytří a vzdělání* homosexuálové se dokázali chování, které by vedlo k trestnímu stíhání pro stejnopohlavní styk, za socialismu vyvarovat. Je ale nepochybně dobře, že v České republice se v dnešní moderní společnosti homosexuálové nemusejí snažit vyvarovat chování, které je jim přirozené, protože by jim jinak hrozilo trestní stíhání.

¹⁸⁴ K socialistickému formalismu více viz KÜHN, Z. Ideologie aplikace práva v době reálného socialismu. In: BOBEK, M., MOLEK P., ŠIMÍČEK, V. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. 2009, s. 78–81. ISBN 978-80-210-4844-7.